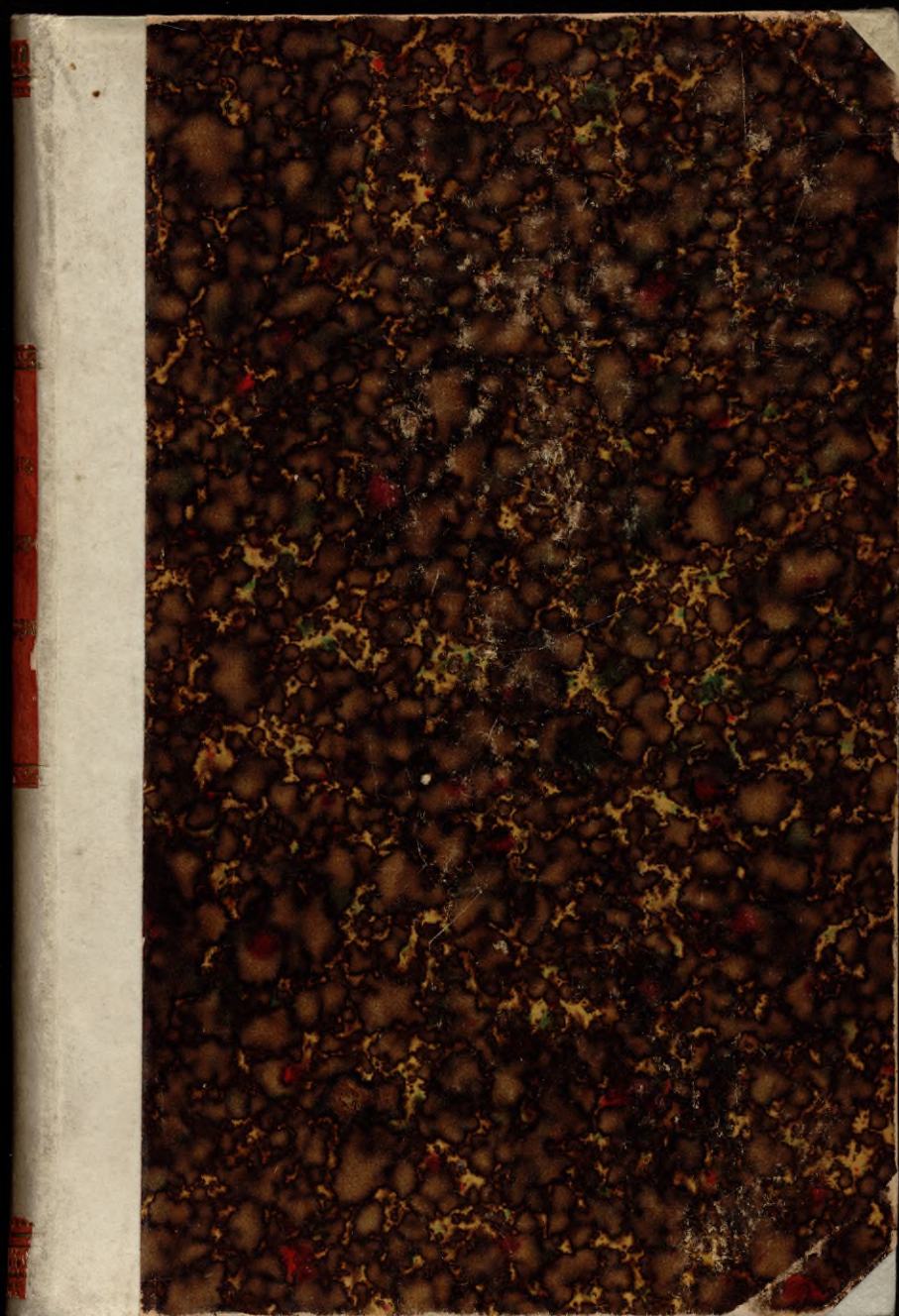

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

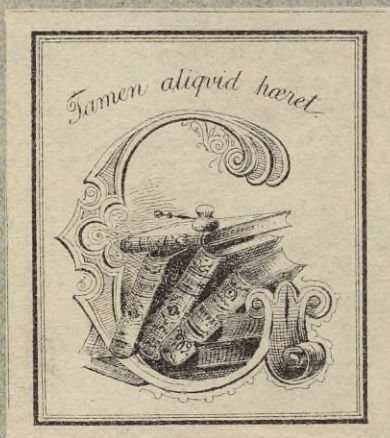

87
Class Gustaf Eartzi' exlibris

UNIVERSITETS-
BIBLIOTEKET
UMEA

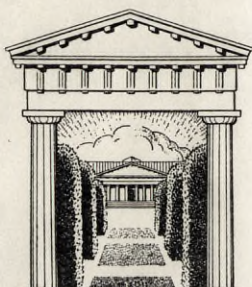
Östergren

15578

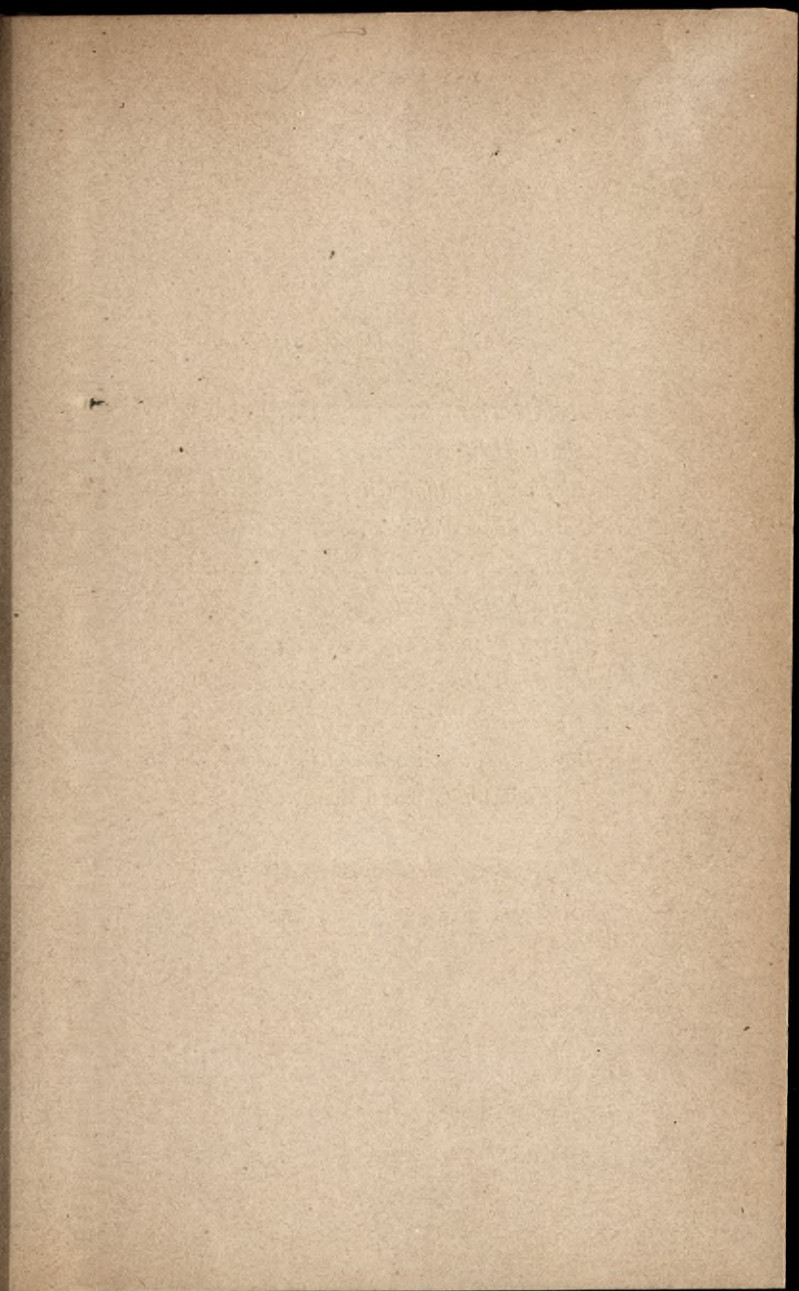

Olof Osterman

7/10 26.

EX LIBRIS
OLOF ÖSTERGREN

Af samme författare:

<i>Hemsöborna</i>	2: 75
<i>Skärkartslif</i>	3: —
<i>Utopier i verkligheten</i>	3: 50
<i>Sömngångarnätter</i>	1: 50
<i>Dikter</i>	1: 50
<i>Kulturhistoriska studier</i>	2: —
<i>Tjenstevinnans son</i>	3: 50
<i>Jäsningstiden</i>	3: 50
<i>I röda rummet</i>	2: 25
<i>Från Fjerdingsgen och Svartbäcken</i> . . .	1: 25
<i>Likt och olikt. 2:ne häften</i>	3: —

BLOMSTERMÅLNINGAR

OCH

DJURSTYCKEN

AF

AUGUST STRINDBERG.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

August Strindberg.

BLOMSTERMÅLNINGAR

OCH

DJURSTYCKEN.

UNGDOMEN TILLEGNADE.

Med 14 vignetter af G. Åberg och A. Sjöberg.

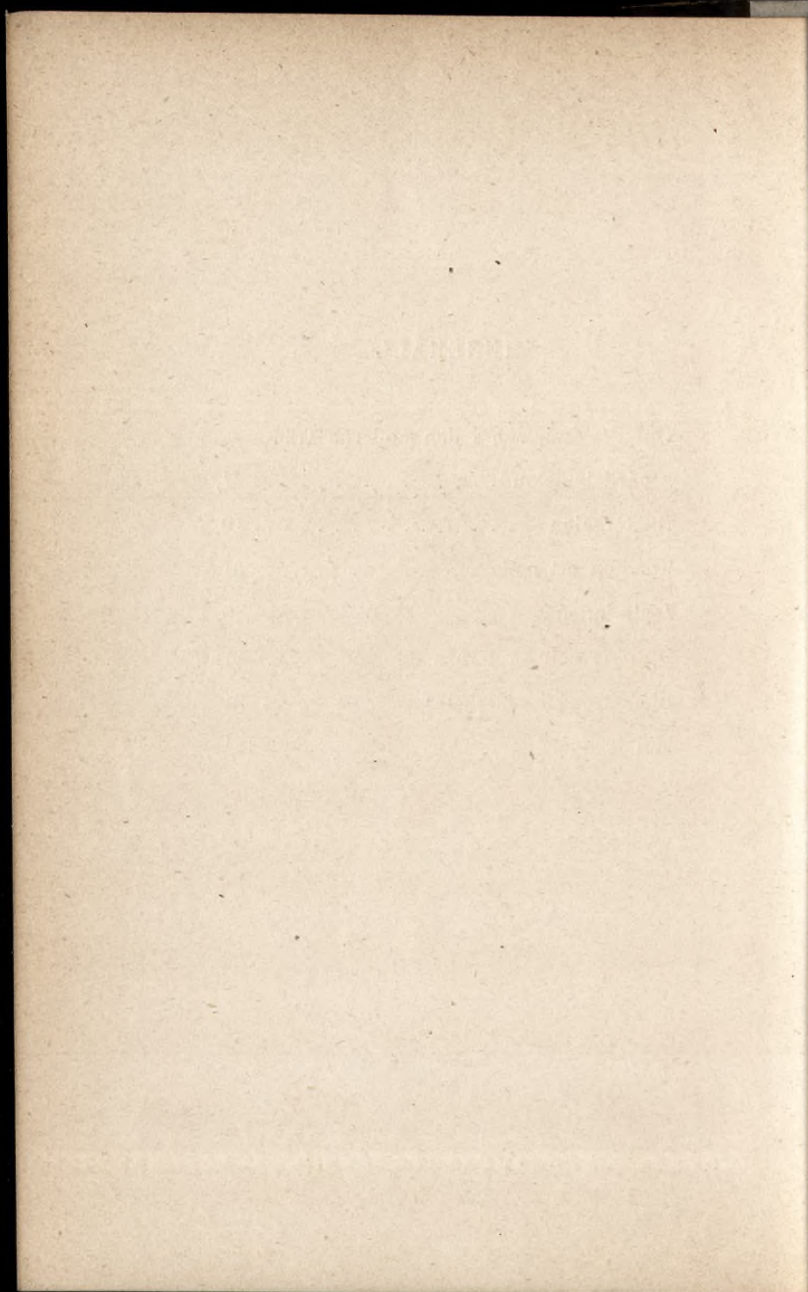
STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1888.

INNEHÅLL.

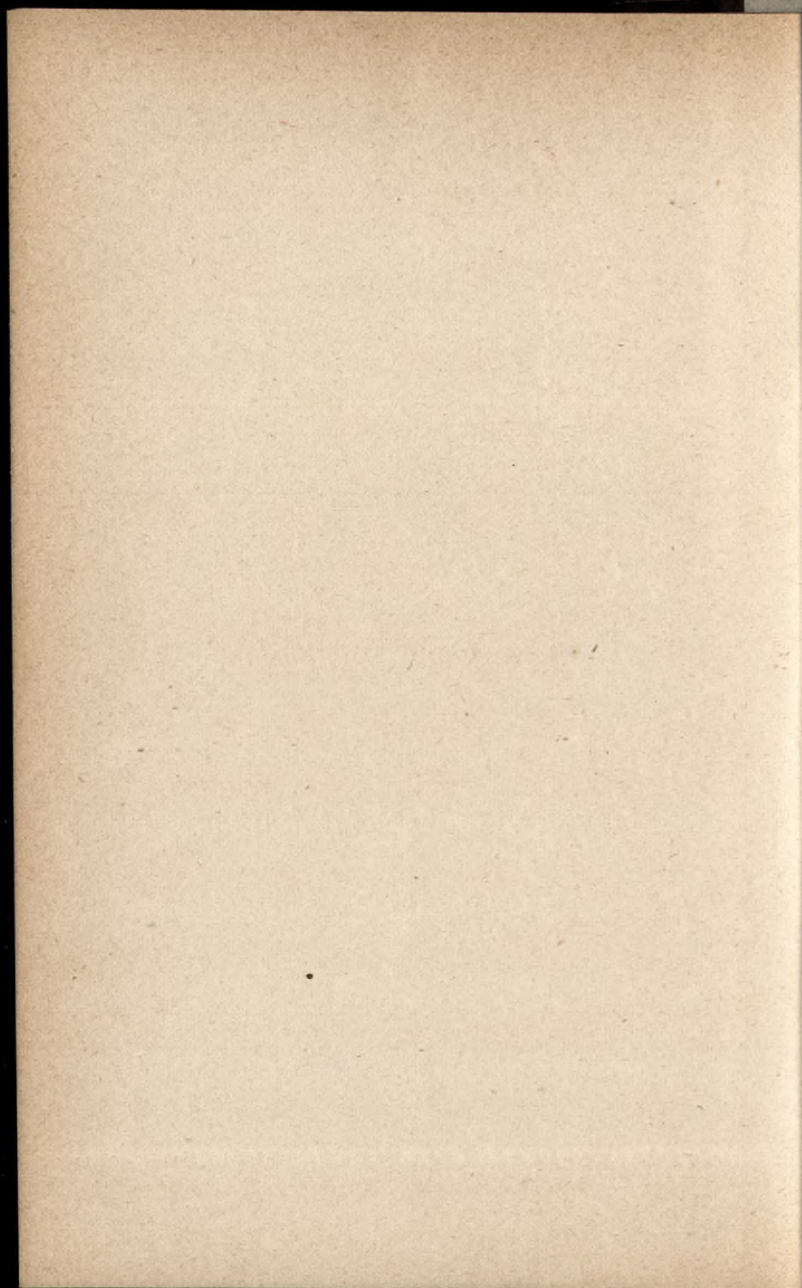
Om Pessimismen i den moderna Träd- gårdskonsten	1.
Näktergalen	19.
Konsten att meta	31.
Jagtminnen	45.
Djurens och växternas förstånd	67.
Blomstrens hemligheter	91.
Min trädgård	121.

Om Pessimismen
i den
moderna Trädgårdskonsten.

I går morgse blef du nästan öfvertygad om att du var blifven gammal, därför att du kände dig rörd, då du såg stockrosor hos skogvaktaren. Hvad du fann dem vackra, dessa din ungdoms blomster, som stodo skyldrande för rabatternas öppna leder din faders trädgård! Men du skämdes också litet smått i går morgse öfver att du vågade tycka stockrosorna vackra, dessa omoderna pappersblommor, som du lärde dig förakta när du blef man, och som du förmådde inbilla dig att de voro fula! Du kunde andra öknamn på dem än pappersblommor, som grefvinnan lärde dig; du kunde kalla dem bönstörar och trasfröknar, och mycket mera fult! Men i går morgse tyckte du, att de voro vackra igen, och du satt hela dagen i

Om Pessimismen

ditt fönster och såg på dem öfver landsvägen. Det var en stor, rik grupp i många schatteringar, ifrån hvitt, genom syrenfärg, ros, svafvelgult, anilinviolett, ända upp till purpur och blod, men alla färgerna stämde i ett enda klingande ackord och bladens ljusgröna, dämpade grönska bildade en mjuk, välljudande dominant till denna tonmassa, fullstämmig som ett orkesterpartitur.

Och du blef glad som om du var ung på nytt: du fick soliga hörsel- och synhallucinationer midt på förmiddagen!

Du såg barnansigten och nettelduksklädningar, hörde sånger som icke sjungas mer, men lågo gömda på din hjernas många dammiga hyllor, bakom rader af böcker i brunt läder och hvitgult pergament, du såg den sköna i den sofvande skogen, lilla rödlufvan och tummeliten, Lunkentus och Skalpjägaren leka kurragömma mellan de stora vignettlöfven och under de granna sagboksblommorna.

Men så blef du ledsen öfver din glädje! Ledsen, ty du visste kanske bättre än mången, ätt man icke får älska det förflutna, att man icke ostraffadt får beundra det gamla,

och du hade aldeles nyss läst — och hvad värre var — sjelf skrifvit, och till på köpet låtit trycka — att det var säkra ålderdomstecken när man började beundra sin ungdom!

Och i din bedröfvelse gick du ut igen, kom förbi torparns stuga; och bakom de iriserande mörka rutorna fick du se din ungdoms pelargoner! Och du blef glad igen, rörd ånyo, och ledsen en gång till.

Och då beundrade du ditt mod, att du vågade tycka mer om din ungdoms hvita pelargoner, der blommorna liknade en svärm hvita fjärilar med purpurvingar, som slagit sig ner på det mörkgröna löfverket, att du tyckte mer om dem än om de röda skarlakanspelargonerna, som undanträngde dina barndomspelargoner, och som du aldrig kunde rätt förlika dig med, därför att de voro råa i färgen, utan toner, och stucko af mot det gröna simpelt, bondvulgärt som en röd sluga mot granskogen. Men tiden gick, du kunde icke öfvervinna din ovilja mot den inträngande barbaren, och en vacker dag när du sjelf skulle ha pelargoner, funnos inga andra att få än dessa pigrosor! Tiden hade gått dig förbi, modet hade pressat dig från alla

håll och du låg under för barbariet — du och din ungdoms vackra, glada, luftiga, färgrika pelargoner! Du måste köpa skarlakanspelargoner, ty det fans inga andra!

Och nu fann du ädlingen i torparstugan, medan betjenten brutit in på kungliga lustslottet, på herrgården och i stadsträdgården.

Men så fick du ett ärende till staden! Du gick beklämd på de trånga gatorna, stolt i medvetandet att du var den moderna anden, just därför att du icke kunde lida staden, denna qvarlefva från civilisationens råa barndom, då stadshuset byggdes till en fästning och gatan till en löggraf. Du kände med stolthet på din upplysta beklämning och började tvifla på din gammalmodighet och din annalkande ålderdom, och du såg öfverlägset ner på den beundrade herrligheten, lika öfverlägset som du såg på de numera onödiga spetsbågshvalfven och de mytologiska altarprydnaderna i stadens kyrka! Men så kom du in på stora gatan som leder till kungens torg. Och när ditt öga äcklats åt juvelerna som du aldrig kan få, och åt de granna kläderna som du icke kan bära, stannar du att hvila framför blomsterhand-

larens belgiska helruta. Och du ler, godt som ett barn, när det fått sin vilja fram, elakt som en gammal när han får skäl att triumfera sitt: hva' sa' jag! Du ler i ditt skägg när du ser kungens blomsterhandlare ha utställt i sitt belgiska fönster din ungdoms pelargoner, med de hvita och purpurröda fjärilarne, och låtit trycka på ett plakat med versaler: Nouveautés!

Ser du, gamla gosse, att du icke var gammalmodig, när du älskade din ungdoms blomster, ser du, att du var den allra modernasté utan att veta det, utan att våga det!

Och när du gick ut ur gatorna och spatserade genom villaqvarteren och arbetarqvarteren, der det växte grönt och gatorna voro trädgårdar, då rodnade du icke öfver din som gammaldags ansedda ovilja mot staden, då framtidsmännen, grosshandlarne och arbetarne, desavouerat den sjelfva!

Och kännande dig ultramodern, satte du dig på tåget och for ut till din ungdoms stockrosor, som du nu med godt samvete kunde sitta och beundra och leka sagböcker med!

Och nu är du nog modstyrkt att våga skriva ondt om pessimismen i den moderna trädgårdskonsten, och du är nog djerf till på köpet att börja din litania mot det moderna med de gamla hederliga, misstänkta orden: I min ungdom!

I min ungdom — det är trettio år sen! — hade man om våren icke så många slags blommor som nu i sin trädgård. Då stod vid påsktiden den lilla snödroppen i klungor på ogräfd rabatt, ibland i snödrifvan, ibland på den svarta jorden. Så kommo tulpanerna i tre hela färger, skarlakansrödt med fina gula ådringar i kanterna, citrongult med liknande röda teckningar och liljevitt. Det var Österlandets praktfulla, solmättade utvandrare, och de voro så fixerade i färgerna att lökarne kunde lemnas kvar i jorden till frivillig fortplantning öfver vintern. Det var hela, starka toner som dekorerade utmärkt, under det rabatten ännu stod skröplig af pionernas och kejsarkronornas uppstickande grönsaksliknande blad. Det var mättade starka färger som i en turkisk matta, men ändock icke stötande eller råa, ty liljeväxtens köttiga, saftfyllda kalkblad släppte igenom

en del ljus och sög till sig en del, såsom alabastern eller marmorn, och blommorna syntes på långa håll såsom transparanger mot solen.

När jag så tjugo år senare planterade min kål, så skulle jag också ha tulpaner, och jag bad särskildt fröhandlaren sända mig enfärgade.

Så satte jag ut mina lökar på en bergsknalle, dit jag burit jord i ett badkar; så gräfdde jag, rensade och vattnade. De grågröna åsneöronen stucko snart upp, och mellan dem brusto i laga tid en hop rysliga blombollar i papegojans färger! Man hade förädlat, utvecklat, min ungdoms tulpaner, så att de blifvit dubbla och detta på bekostnad af deras könskarakterer. Den eleganta smärta bägaren var blifven en pompon, som sappörens fordom buro i tchakåerna, rödt och gult spelade i hvarandra som på en listmatta; jag kände mig fördomsfull mot de onödiga nyheterna, men lät dem sitta kvar i jorden om vintern, tvärtemot fröhandlarens goda råd, önskande dem en säker död i snödrifvan.

Men de gjorde mig den harmen att lefva

Om Pessimismen

öfver tjugo graders köld och nordanvind, och när jag kom ut till min bergknalle igen stodo de lymlarne der, visserligen något tunnare än i fjor och lite blekare om nosen. Och några af de inre kalkbladen fattades, andra hade börjat sätta ut en ståndarknapp på det något krympta bladet och hela herrligheten visade tecken till degeneration eller återgång till det älskvärda barbari jag beundrat i min ungdom.

Tredje våren var urartningen fullständigt genomförd och jag hade på omvägar fått igen min ungdoms tulpaner — och de stå der väl än, fastän jag icke sett dem sedan.

Så hade vi narcissen, den äkta klassiska, narcissus poëticus, alldeles sådan den skildrades af Ovidius, då han i metamorfoserna låter den i sig sjelf förälskade ynglingen förvandlas i den krithvita sexbladiga kronan med dess saffransgula kalk och blodstriman deromkring. Den var mig nog att gå och beundra under pingstens, syrenernas och äppelblommornas helgedagar. Nu har en företagsam ande fyllt den i sin enkla skönhet oförlikneliga blomman; bara af klådighet att få göra något nytt, förstås. Och

i stället för den fina lilla färgtouchen på botten, sitter nu en papperssudd, hvit som allt det andra, kanske i någon moralisk afsigt att dölja nakenheterna. Och nu får man tazetter, joncqviller, scillor och mera sådana, som föredragas den gamla narcissen, men jag håller på min narciss, icke för att den är gammal, icke för att den är enkel, ty det enkla är merendels oskönt, utan därför att den är den skönaste. Och hade den icke varit den skönaste skulle den icke ha odlats i två tusen år, utan såsom skarlakanspelargonen gjort furore i tjugo och sedan gått all världens väg!

När nu sommaren var inne, köpte man antingen plantor eller frö till de ettåriga, som skulle ut på rabatten emellan de fler- eller tvååriga som stodo der. Hvilken glad, lysande och välluktande rabatt hade man icke då med resedan och den himmelsblå nemophilan i kanten eller också den indianska krassens flammande, osläckliga vakteldar; längre upp gossen och jungfrun i det gröna, små roligheter af naturen, som blandat blomma och blad om hvarandra; lukt-ärternas älskligt skräpiga huller om buller

med de nättaste färger och den ljufligaste högsommardoft, påminnande om en sommar-nöjssupé af släpärter och trädgårdshallon; scabiosornas mörksköna, kungliga purpur; löfkojornas saftiga, allt genomträngande praktfulla toner; petuniornas randiga bolstervar i spanska markismönster, samt vallmons zinner eller rosalack.

När deras ståt var på upphällningen stodo de tåligena astrarna redo att taga vid. Det låg något tarfligt, husligt, prestgårdsenkelt öfver den något påvra blomman, mest gående i hvitt och kindbensrödt, eller gride-lint, som färgen då hette. Strålblommorna sågo ut som mindre väl strykta och något tillknycklade underärmar, påminde något om fruntimmersunderkläder, men så ärbara, så ärbara!

Och de stodo ut frostnätterna ännu när deras blad hängde som svarta flor, och ofta lefde de om sin sommar inslagna i krukor och räddades med in till staden för att pryda fönsterlufterna. Egentligen mera nytliga än sköna.

Och så sammetsblommorna med sitt uniformskläde, oundärliga emedan de nästan

ensamma uppburo den dock nödvändiga gula färgen.

Och dahlierna, aristokraterna, hvilka i kalla och våta somrar kunde trilskas med sitt mörka löf ända tills den första frostnatten, då de dogo med sina outslagna knoppar. Men när de blommade, då var det musik som af ett zigenarkapell, skärande ibland, men vildt, präktigt!

Och sist eternellernas eftertrupp i svaga försynta, bleka toner som höstsolen, och härdade genom oktobernätterna att slutligen kunna öfvervintra på bomullen mellan innanfönstren!

Det var färg, ljus, lifsglädje i trädgården, och man blef glad af att se derpå!

Hur är det nu bestäldt med den vackra konst, som på en liten fläck skulle sammanföra från skilda länder och luftstreck hvad som kan glädja det af höstsmuts och vintersnö tröttade ögat? Jo, så snart sommaren är inne och trädgårdens buskar skola slå ut, så, i stället för att få fröjdas åt syrenens herrliga blomruskor, och jasmინens hvitgröna bruddrägt, så får man se ask-lönnen (*Acer negundo*) veckla ut sin blekgula löfskrud som

Om Pessimismen

om hösten komme med ens på våren, och icke nog med det, dess varietet med hvita blad ser ut som om den vore besprutad med saltsyra! Det är möjligt att det är konservativt att vilja se träd gröna, jag kan inte hjälpa det, att jag afskyr ask-lönnen, som en modern sjukling koketterande med sin bleksot!

Och så bär man ut på rabatterna, hvad? Bladväxter som icke få blomma! Bladväxter med röda och gula blad, sådana man kan i brist på bättre fördraga om hösten hos den döende lönnen eller jungfruvinet. Och så snart en stackars blomknopp hotar att spira upp ur detta höstlöf, så kommer blomsterhataren och skär den af. Utomkring dessa ohyggligheter, hvilka bära det hemska namnet *Coleus* och se ut som om de spelat älskarerollen i en svafvelsyredram, lägger man en garnering af den ölsupsgula *Chrysanthemum* eller den nästan hvita *Mesembryanthemum*-arten, hvilka båda påminna om champignonkultur i källare eller underjordiska hålör, eller om blekselleri under blomkrukor, eller om kammarväxter, som oförståndiga pigor vattnat till döds. Får

man nu dertill en *Amaranthus melancolicus*, hvilken ser ut som om han kom från kopparslagaren, eller en *Agave* från bleckslagaren, då blir man glad! Så glad att man, när *Ricinus*, underträdet, som i katalogen växer tre alnar på sommaren, mot slutet af september sätter fjerde bladet på fothög stam, och majsståndet visar kolfven i oktober, känner en omotståndlig lust att vira sig ett godt rep af det outhärliga hampståndet med dess dystra sjelfmordsgrönska. Eger man så ett urval af de dyra ogräsen *Echinops*, *Acanthus*, *Gunnera* och flera vederlikar att fröjda sig åt, då har man haft lifsglädje för sina pengar!

Att släpa in höst, tistlar, ogräs, i sin trädgård och icke få se en blomma, det är värre än klippt buxbom och spalierade lindar! Men värst är väl ändå isplantan, som ger illusion af snö och rimfrost i röt månaden!

Hvem har uppfunnit dessa rysligheter? En blomsterhatare? En äregirig gartner, som ville göra något nytt till hvarje pris? Och hur kunde den pessimistiska riktningen vinna insteg? Låg det ett sjelfplågeribehof i tidsandan, eller kom modet upp, fick majoritet,

lamslog de bästa och tvang de styfvaste nackarne att böja sig? Hvem vet det! Det blåser så många väder och en del gå snart öfver! Så har det skett med detta, och jag har redan med glädje sett den afskyvärda Coleus i en bondes täppa, och då har den icke långt kvar till fattighuset! Derpå håller jag upp en luktärta mot ett pampasgräs!

Detta var degenerations-riktningen i trädgårdskonsten! Men det fins äfven en sund utvecklingsgång i den moderna blomsterodlingen, och der är jag med, äfven med fara att behöfva skämmas för min ungdoms ideal.

Först ha vi rosorna som blifvit högstamiga! Jag vill visserligen icke afsvärja min glada tro på min ungdoms provinsrosor* eller de oförgätliga mossrosorna, som gerna kunde ha fått lefva när de låta de andra lefva. Jag vill icke påstå, att buskformen var naturligare än käppen med viskan, ty vildrosen växer ju som en bundt rotting. Hvar och en ska få sitt, och stamrosorna Maréchal Niel, Gloire de Dijon, Rotschil-

* Uttalas Proväng efter staden af samma namn i departementet Seine-et-Marne (icke efter Provence).

darne med flera äro mästareverk af menniskohanden, hvilken här förstått blanda färger i de finaste nyanser!

Min ungdoms löfkojor måste jag beundra mindre vid jmförelse med de nyare, om ock min kärlek är oförminskad. Vi hade högst tre enkla färger, utan mellantoner! Nu ha *de* utvecklats och kombinerats hela sonater, som vi tvingas beundra högt, och de ha såsom rosieristen blandat färgerna på en artists palett, icke lagt dem bredvid hvarandra eller rört ihop dem såsom den råa tulpanmakaren.

Jag måste berömma Zinnia-nýheterna, såsom öfverlägsna sammetsblommorna i dekorativ förmåga. Jag böjer mig utan motvilja för *Tritoma uvaria* med dess korall-sedan orangeröda kolf, som är hufvudet högre än de andra. Japanska anemonen är en luftig elegant, enkla dahlian är ljusfull, lobelian och blåa gentianan voro välkomna förstärkningar i de fåtaliga blåblommornas led; begonierna ovärderliga subtila efterträdare efter balsaminerna; gloxinierna, mera moderna impressionister än auriklernas kistmålare. Och när jag i sommar på ut-

Om Pessimismen.

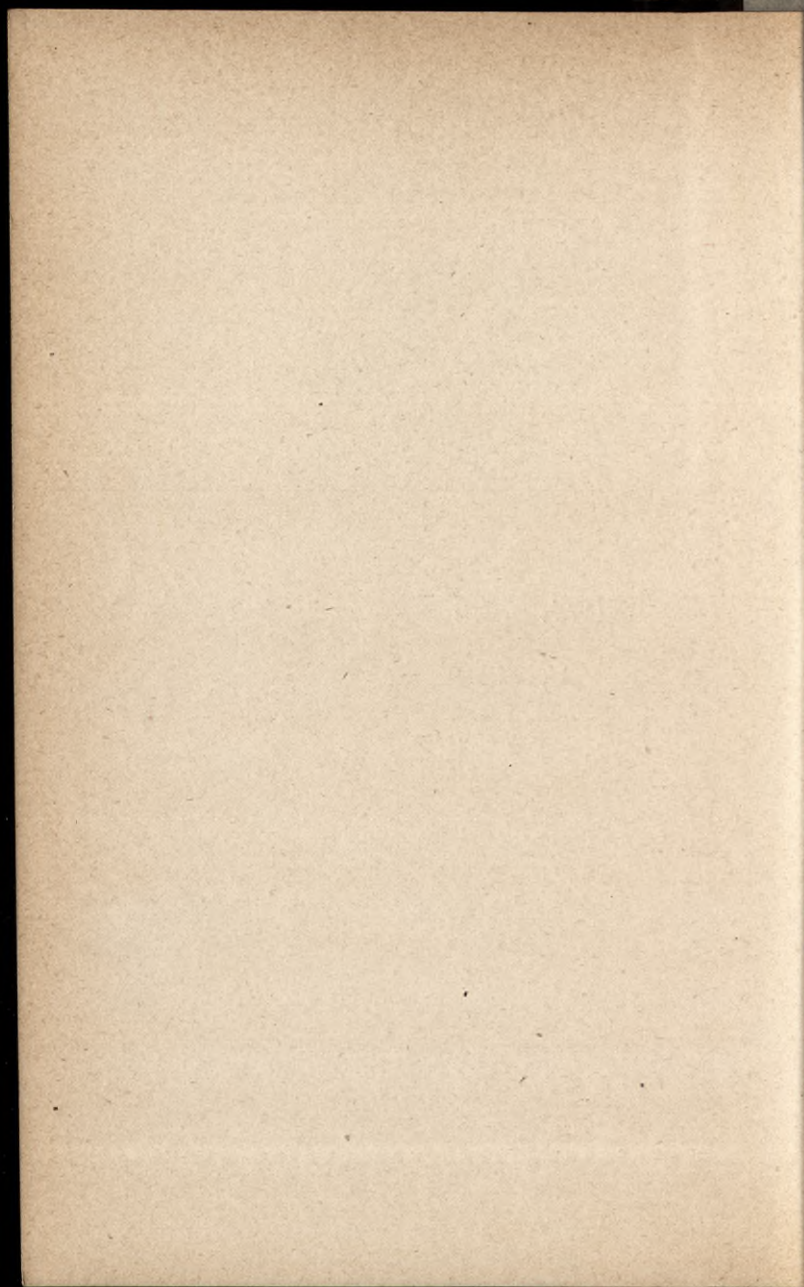
ställningen i Köpenhamn sett två grupper, den ena med Gladiolus och den andra med Cyclamen, för hvilka jag påstår att Rubens och van Huysum nödgats ge tappt, så har jag gifvit kejsaren hvad kejsaren tillhör.

Framåt har det gått, men genom Coleus', — missmodets, urartningens, trötthetens jemerperiod, som jag skulle vilja uppkalla efter Coleus! Den rysliga Coleus och Coleusperioden!

Näktergalen.

Jag hade alltid hyst en hemlig ovilja mot näktergalen, emedan jag med temlig säkerhet kunde räkna ut, att han tillhörde de öfverskattade, och att hans rykte lefvat på våra romantiska fäders mycket opålitliga uppgifter. Att han var en melankoliker det hade jag klart för mig, men det hemska, mystiska, som Andersen kastat öfver honom i vissa sagor, var just det som lockade mig till hämd. Jag var trettifem år och hade icke lyckats få höra honom. Visserligen hade jag som barn hemma hos en tant sett ett skynke öfver en bur, innehållande en näktergal, hvilken uppgafs sitta och äta myrägg, men jag fick aldrig höra annat ljud än det ihåliga trätorra, när en fogel hoppar på ett vassrör.

Näktergalen.

Så gingo årtiondena och jag befann mig ha passerat middagslinien, när jag en vårafton i franska Schweiz kom att erinra mig att här, der mandelblomman doftade från små fristående trån, det äfven måste slå näktergalar. För ått få visshet om saken, förhörde jag mig hos pensionsvärden. Och som en schweizervärd aldrig nekar några gäster något, lofvade han att det fans näktergalar i trakten, hvilket ändrades af värdinnan till att djuren funnos i trädgården, och slulligen af dottern förbättrades till att att fogeln byggde i deras trädgård.

Utsigterna voro sålunda lofvande, men maj månad bröt in utan att annan fogelsång än jernsparfvens, bofinkens och koltrastens låtit höra sig. I parentes: bofinken stannar här hela vintern, emedan rosorna remontera ute på julafton; och koltrasten, den dunkla granskogens skygge enstöring, är här en sällskaplig själ, som går på Lausannes gator och endast springer in i squarernas vintergröna lagerkörsbuskar eller jernekar när det kommer ett åkdon.

Emellertid vaknade jag en natt och hörde djupa mjeltsjuka slag, starka som trastens

Näktergalen.

och vackra, onekligen mycket vackra. Men de varade så kort stund och när jag så tänkte på den långa strof, som Nilsson i sin Fauna meddelar såsom verbalöfversättning af näktergalssången, blef jag tvifvelsam.

Vid frukostbordet hörde jag mig för, om någon annan hört näktergalen den natten. Nej, det hade man icke, men man hade hört koltrasten. Och när jag sedan på aftonen lade märke till den svarte sångarens molltoner blef jag öfvertygad om mitt misstag, beroende på, att han gjort några utvikningar på sitt enkla motiv nu under kärlekstiden.

Så kom jag en morgon på min promenad förbi det verldsberömda hôtel Beau-Rivage, der kejsare och kungar bruka bo, och der magnolian och libanoncedern äro blandade med lagrar och japanska qvittenträd; och der i en grupp nordiska granar hörde jag en ovanlig fogel sjunga starkt och länge. Jag stannade, troende först att det var en utsluppen kanariefogel af första sort; men ändrade snart mening, gissande på en löfsångare. Näktergalen tänkte jag icke på, ty den var ju enligt damernas bestämda

Näktergalen.

uppgift en melankolisk nattfogel. Och det här var en öfverspänd glad sångare, som sjöng midt i solskenet och fortsatte att sjunga hela dagen, men tystnade mot natten. Han hade en lång komposition, liksom kanariefogeln, stor rutin, och när jag hört honom en stund lutade jag åt den meningen, att det var näktergalen ändå. Hemkommen lemnade jag ett noggrant referat öfver sången, men försäkrades af fruntimmerna, att det icke kunde vara näktergalen, utan att det troligen var jernsparfven (fauvette).

Maj månad gick ut; jag kände mig snart led på jernsparfven, och antog att jag icke hört näktergalen.

Derpå upplefde jag tre vårar, två i Frankrike och en i södra Bayern vid Bodensjön, men fick aldrig höra den sydländska fogeln, på hvars tillvaro jag nu började tvifla. Kom så förra året upp till Danmark; gick en afton på Langelinie i sällskap med en inföding. Fick der inne i citadellets pilträn höra en talltrast, och frågade sällskapet hvad det var för en.

»Det är näktergalen,» svarade han.

Vagnar bullrade, och jag hörde bara några

Näktergalen.

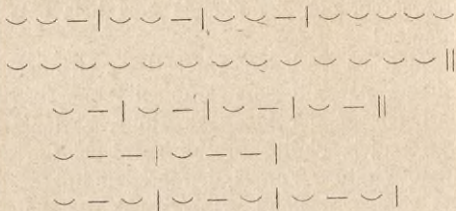
trasttoner. Det var allt! Och alltså hade jag icke hört näktergalen vid Genfersjön. Mannen fick gå liflig ed på, att det var näktergalen som sjöng i pilträden och jag kände mig lugn! Men på samma gång nedslagen! Var *det* näktergalen? Var det alltsammans? Det var ju inte Nilssons långa strof; det var ju bara några trasts slag!

Alla dessa frågor förblefvo oafgjorda den sommaren, och jag glömde bort hela näktergalen!

Men så förleden vår satt jag en eftermiddag på mitt sommarnöje i Danmark, i närheten af det klassiska Holte, ej långt från Ludvig Philips Drottninggård och Christian Winthers Furesö, den täckaste trakt på det yndiga Siælland. Vinbärsbuskarna hade nyss fått så mycket löf att de kunde gömma en skygg liten fogel och bokskogen hade sprungit dagen förut — det var den femtonde maj. Då hörde jag ett stenkast ifrån mig inifrån vinbärsbuskarne tre starka anslag åtföljda af ett sissande, samt derpå några flöjttoner, som sedan upplöste sig i några mindre tydliga qvintileringar. Det var näktergalen.

Näktergalen.

Om jag nu skulle först söka återge dess sång med versfötter till deras tjenst som icke blott kunna skrifva fria vers i bunden form, utan äfven kunna *läsa* bundna vers i fri form, så skulle schemat bli ungefär så här. Först tre anapester, derpå en obestämmd mängd korta, åtföljda af tre eller fyra jamber och slutligen några bacchius och amphibrachys, sålunda:

Etc.

Ville jag begagna jemförelse med annan foglalåt, så finge jag de tre första anslagen till kanariefogelns eller rödhakens, den följande satsen till lärkans sissande, den tredje satsen med flöjttonerna till talltrastens och det öfriga till hvilken löfsångares som helst. Att återge sången med de bokstäfver som

Näktergalen.

begagnas att uttrycka menskliga ljud anser jag lönlöst, likaså litet som med musiknoter, ty tonstegen som foglarne begagna höra icke under någon känd skala. Den enda fogel jag råkat, hvars låt kunde återges med vokaler och konsonanter synes mig vara gyllingen, som på ett förvånande menskligt sätt hvisslar *fljöö — flöö!* så menskligt, att när jag första gången hörde honom i Boulogneskogen, trodde jag det vara någon signal som krypskyttar eller lösdrivvare begagna, tills jag slutligen fick i sigte den granna trasten med dess präktiga, rengula och svarta skrud.

Nog af den nordiska näktergalen har en strof, som alltid är lika och aflöper på omkring en minut, och han är icke ut hållig som lärkan eller kanariefogeln. Hans register ligger mellan trastens och löfsångarnes, och han sjunger dag och natt, dock icke gerna midt på middagen. Sången klingar naturligtvis starkast om natten då det är tyst, men sångaren kan icke sägas med fog vara någon melankoliker, och hans rykte i den vägen torde berö på subjektiva hörsel-förnimmelser hos förfädren. Jag tyckte —

Näktergalen.

och tog vittnen på saken — att det lät kraftigt och lefnadslustigt. Skygg var fogeln icke heller, han satte sig gerna i trädet ofvanför våra hufvuden och ville öfverrösta vårt prat, höll sig gerna i trädgården och utanför fönsterna, oaktadt han byggde i skogskanten.

När jag hört honom i fjorton dagar, gjorde han icke vidare intryck, och om jag icke fästat några andra af husets bebyggares uppmärksamhet på hans sång, skulle de aldrig ha fästat sig vid den.

En afton hade jag inbjudit en norsk författare med mycket natursinne, på näktergals-sång, som han aldrig hört. Vi sutto i solnedgången på en trädgårdsbänk, då virtuosen började sina prestationer.

— Det är han! (Paus.)

— Nej, är *det* näktergalen?

— Nåå! Hvad synes? (Paus.)

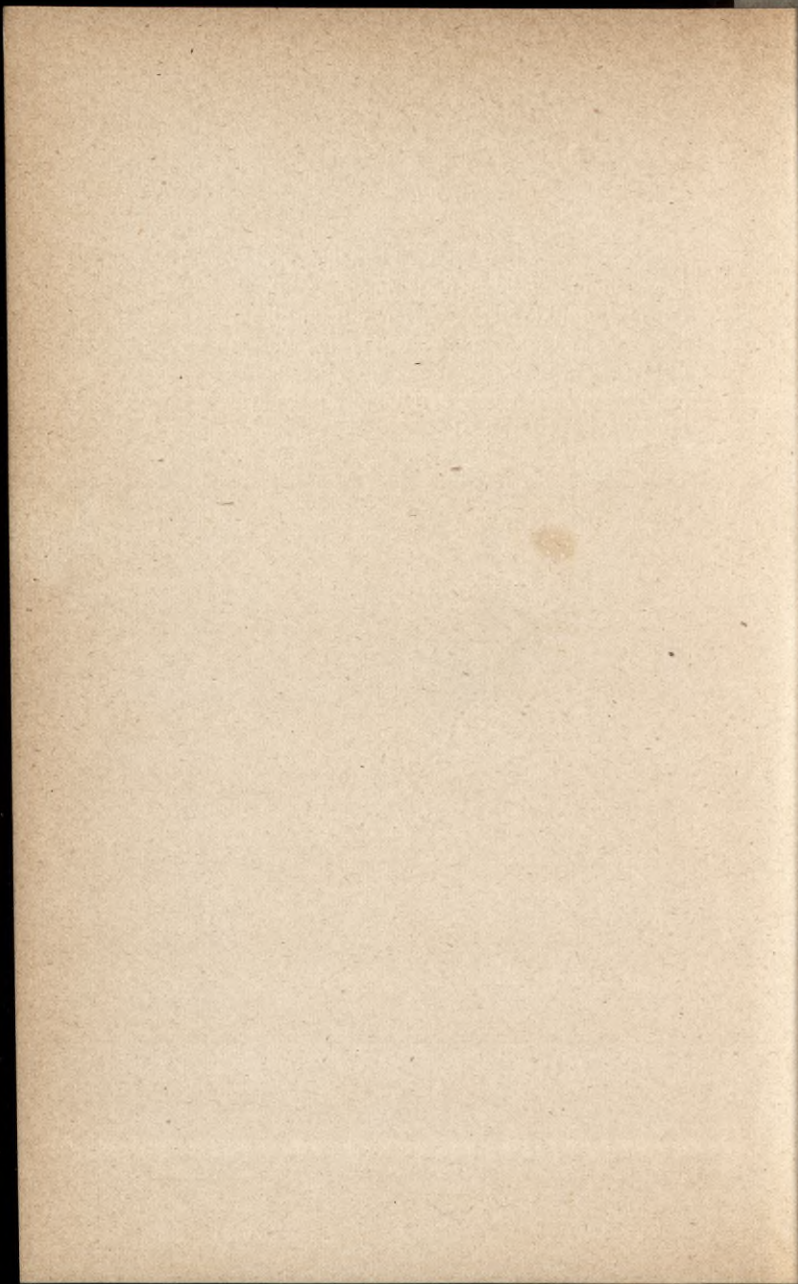
— Joo, det är vackert! Mycket vackert! Men inte är det *så*, som, etcetera!

Ja, så lär det väl vara! Och om man säger att näktergalen är Nordens förste sångare, så säger man hvarken något nytt eller något öfverdrifvet.

Näktergalen.

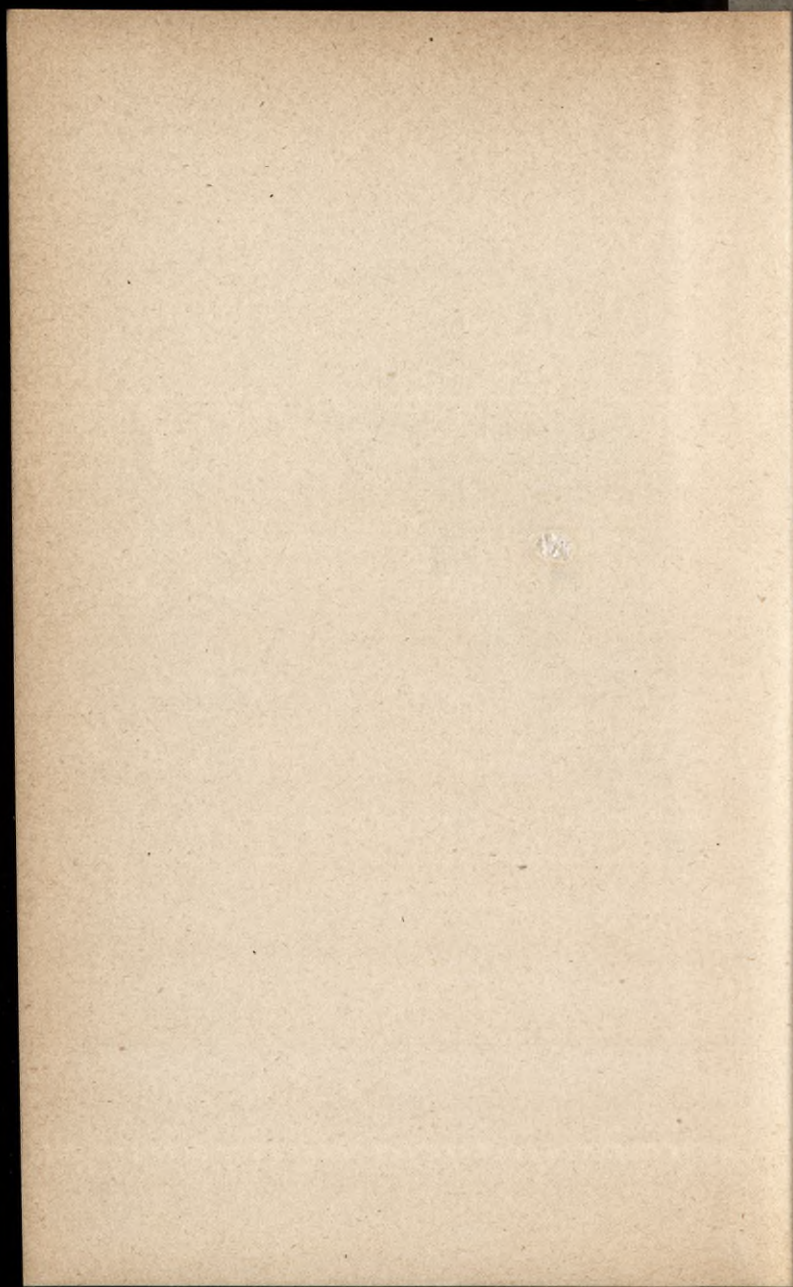
P. S. Sedan ofvanstående nedskrefs har jag genom anställda forskningar utrönt, att den misstänkta jernsparfven i Beau-Rivage icke var någon annan än den sydländska näktergalen, hvilken har en annan sångmelod än den nordiska och äfven andra mera sydländska lefnadsvanor!

Honsten att meta.

När en någorlunda bemedlad person af medelmåttig intelligens skall försöka sig på att meta, ställer han sig på en ångbåtsbrygga och kastar ut sin ref, och der förblifver han stirrande på flötet i timmar tills ett tjockt töcken af dumhet sänker sig öfver hans själ, så tjockt, att när han slutligen förargad går sin väg, han är fullt öfvertygad om att det inte fans några *abborrar* i den sjön. Har han deremot stått ut första timmen och olyckan varit framme i form af en obetänksam mört, då kan han stå två timmar till, tills hans matta öga får fakirhallucinationer, ur hvilka han först ryckes af sin hungriga mage.

Det ligger något bedårande i ett flöte, nästan som magnetisörens kopparknapp på

Konsten att meta.

svart botten. Flötet med dess zinnoberröda kropp, dess hvita och svarta kanter har något tilldragande genom sin ovanliga form och sina starka lifliga färger. Ögat, som förgäfves söker något föremål på den enformiga vattenytan, slår gerna fast på flötet, och åskådaren fascineras slutligen af betraktandet, så att han glömmet fisket, glömmet anhöriga, sorger, löften, och försjuncker i en hypnotisk dvala, som slutligen blir det tilldragande elementet i att meta med spö. Man idiotiserar sig, tar frisk luft och solbad, är sysselsatt utan att göra något, upptagen utan att vara ansträngd. Och jag skulle vara böjd att tro, det en sömnlös person snart skulle somna in, om han hängde ett nymåladt flöte öfver sin säng och stirrade på detsamma! (Fordrar undersökning!)

Blir det nu deremot frågan om metning för att verkligen få någon fisk, och om jag till fisk icke räknar löjor och mört, utan börjar räkningen med abborren, så ställa sig genast andra fordringar på fiskaren. Han måste till en början beräkna fiendens intellektuella tillgångar, känna hans lefnadsvanor, hans vistelseorter och framför allt

betänka, att fisken icke söker upp fiskaren vid ångbåtsbryggan, utan att fiskaren måste sjelf söka upp reptilen i dess håla.

Hvad nu benfiskarne beträffar, till hvilka abborren räknas, så äro de icke så lågt utrustade på hufvudets vägnar, som den be-medlade amatören plägar antaga. Ögat är skarpt, emedan det är fullständigt utveckladt och dess lins är klotformig, hvarigenom strålbrytningen i vattnet minskas, och all sannolikhet föreligger att fisken ser fiskaren på ångbåtsbryggan korrektare instäld än fiskaren ser offret ner i vattnet, hvilket senare den fått erfaras, som ljustrat eller skjutit fisk.

Luktsinnet är rundligt tilltaget, om ock näsborrarna endast äro blinda och icke stå i förbindelse med svalget, desto rundligare som ju gaserna fortplanta sig trögare i vätska än i luft.

Hela fisken kan sägas vara ett öra, då ju örats nerver ursprungligen äro utlöpare från huden, hvarför också fiskörat icke är så lokalt utveckladt som hos oss och de andra däggdjuren, utan endast består af en hålighet med vätska och några »stenar». Men fiskens skenbara öfverlägsenhet ligger

deri att hans medium, vattnet, bättre än luften fortplantar ljuden.

När du därför vill gå till abborrfiske med spö, så förfar på följande sätt, som är det enklaste.

Stig icke upp tidigt på morgonen om du har något nyttigt att beställa, ty dels bränner solen hela din kropp genom sin låga ställning och starka strålkraft, så att du blir nervös, dels får du gå ut på fastande mage, och blir kinkig, dels får du genom afbrott i sömnen ta igen skadan på förmiddagen och derigenom förstöra en arbetsdag. Den tidiga uppstigningen för den ovane medför mera olust än lust och det åsyftade nöjet uteblir vanligen.

Nej, när sommarsolen lutar till nedgång vid femtiden och du med rent samvete efter en väl använd arbetsdag vill ha en liten aftenförnöjelse, så gå ensam upp till logen eller lagårn och samla metmask under brädlapparna. Gå sedan ensam med dina grejor i båt; helst en lätt, flatbottnad eka, försedd med ett håll, det är uttydt, en vertikal afplankning midskepps med tapp i botten, hvarigenom vatten kan insläppas. Medför

icke rökverk gerna, utan tag en bit tuggtobak i munnen, och var försedd med en knif. Metspöets yttre gör föga till saken, men ett långt bambuspö utan mekanik ökar nöjet otroligt, emedan den minsta abborrpinne ger illusion af att väga minst ett par skålpund. Tag så en dragg eller en stor sten och fäst den på en ända i fören; se noga efter att årorna ligga godt i hållor så att de icke ramla i sjön; förvissa dig om att inga passagerare medfölja, och stick så ut! — att uppsöka bytet.

Som denna bok är upprättad för Stockholms horizont och särskildt skärgården, och nu i all synnerhet för abborren, så gälla mina råd endast hvad de gälla.

Uppsök till en början en brant stenig strand, på den grund, att abborren älskar djupt och rent vatten. Djupt — det kan du se på hans djupgröna starka färger med dess svarta vattringar, fullständigt fotograferande det mörkgröna rörliga elementet med dess små böljor — hvilka färger kunna jämföras med den silfverglänsande löjans och den ljusa mörtens, som lefva på grundt vatten eller i ytan.

Konsten att meta.

Låt nu båten få lä i en liten vik utan buller och bång; sätt mask på kroken och var dervid inte blödig, ty maskens nervsystem står så lågt, att hans smärta icke får antagas vara lika med din i fall som detta, och hans omkring 150 ringar kunna strängt taget betraktas som lika många individer. Och går han af på midten, så kan du trösta dig med att det kan bli två djur i stället för ett.

Tag en lång hängmask och pröfva djupet på till exempel en famn. Nappar det straxt, så blir du liggande och kan kasta draggen i land. Skall fisken användas samma afton eller dagen derpå, så stick honom med knifven i första halskotan, då han dör ögonblickligen och blir god. Vill du sumpå honom, så lägg honom i hållet. Men var aldrig onödigt grym och låt honom ligga och pinas till döds, om icke af altruistiska hänsyn så af de egoistiska, att han blir dålig.

Nappar det deremot icke på de fem första minuterna, så lägg djupare och försök på nytt. Får du intet ändå, så vänta inte, utan drif med vinden eller strömmen, och flytta plats tills det nappar. Har det tagit

en längre stund, och det börjar tryta, så drif eller ro vidare, undan för undan, och du kan nästan vara säker om att få fisk.

Det gifs tider om sommaren då abborren icke går på nät, då är det godt att ha spö, och jag har regelbundet hvarje afton tagit ett halft pund abborrar under den tid då fiskarena satte sjuttio nät, utan att få ett lif. Vill du så, när fisket är slut, och det slutar vanligen med solnedgången, vara barmhertig, så kasta ut de öfverblifna maskarna på landbacken, ty de pinas mera i bleckdosan än på kroken, och de blifva snart otjenliga till fiske när de ligga oppe.

Bor man länge på samma trakt och anställer iakttagelser, skall man snart samla rön, att man vet ungefär hvar abborren går vid den vinden och det vädret, den strömmen och den tiden. Detta är olika för olika trakter, och man kan icke ge några regler. Det gifves till och med uppe i insjöar helt andra metoder, och abborren biter på somliga ställen icke på metmask, utan på helt andra beten, och metar man då med konstgjord fisk i stim eller med drag, får man ha ett sortiment beten att välja på. Hvaraf synes,

Konsten att mete.

att mete med spö icke behöfver vara så idiotiskt som det bedrifves af somliga, mindre godt begåfvade individer, och att det högre spöfisket med flugor utvecklats sig rent af till en vetenskap, derom kunna stora bruna engelska clothböcker bära vittne! Abborrfisket med spö har deremot icke nått någon högre utveckling hos oss, men den ifriga amatören kunde ju försöka med att lägga an på fiskens luktsinne, genom att dränka masken i petroleum, kamfer, bränvin eller andra starkt luktande saker, hvilka anbefallas i äldre fiskeböcker. Äfven kunde gamla metoder med mäskning dagen förut på fiskplatsen anbefallas till påseende, och för mera stationära sommargäster skulle icke vara olämpligt att bereda lekplatser i blåsiga uddar och vikar, genom att nedsänka ett parti tallris som ger skydd för rommen, och omkring hvilken plats de äldre sedan gerna uppehålla sig.

* * *

Till mete skulle jag äfven vilja hänföra slantning och fiske med stångkrok, båda två populära metoder för att fånga gäddan,

Konsten att meta.

ehuru det fordras fiskrätt eller egarens tillstånd.

Att slanta tillgår såsom bekant så, att en person står i aktern på en backande båt och doppar en på krok fästad mört ner i vassbänkarne. Så snart det nappar rycker man refven ur öglan i stångens ända och sedan återstår inhalningen.

Detta fiske är ganska gifvande, men som dertill fordras två personer, är det redan förenadt med de vanliga vådorna: matkorgen, konjaksflaskan, cigarrfodralet och meningsbytena. Ingenting är så oförenligt med ett sundt fiske som att vara flera än en i båten, såvida nemligen icke sällskapet är minderårigt och står under husagan eller tjenstehjonsstadgan, och saknar utpräglade åsikter i fiskeriet.

Är man deremot två vänner går det alltid illa, antingen med fisket eller vänskapen, och är man flera än två, uppstår ofelbart partigrupperingar såsom vid segling, der den sakkunnige minoriteten ofta får utstå det gränslösaste förtryck.

Med sorgliga erfarenheter om slantning i sällskap, vill jag icke uppehålla mig vid

Konsten att meta.

denna art af fiske, utan öfvergår till det mera intressanta stångkroksfisket, hvilket redan står på gränsen af verkligt storfiske.

Hvarhelst en vassvik gifves, kan man nästan vara säker om att fiska gädda vår och höst. Till den ändan sticker man alstörar i botten och i sjelfva vasskanten, såvida icke man föredrager att göra uthuggningar ini vassen. Störarne skola vara tillräckligt långa och så stadigt nerslagna att de kunna tjena såsom förtöjning åt ekan; vidare stå så snedt att betet icke går och snärjer sig.

Vid stångens ända fastgöres nu refven, som är af kalibern småtärna kallad, och i alklykan lägges den hoprullade delen af refven, som hålles qvar genom att skära in den fria delen af snöret, något som måste ses och icke kan beskrivas utan illustration, knappt med.

Betet består af medelstor mört eller sarf, af hvilken man hugger af stjerten. Messings-tafsen trädes in genom munnen och kommer då ut genom analöppningen, hvarpå den knytes vid refven; och nu släppes den i vattnet så att fisken står en fot från botten.

Konsten att meta.

Är man bekväm af sig och icke vill stå opp om morgonen tidigt, så metar man sina mörtar om aftonen och betar på om morgonen i behaglig tid. Då kan man vittja i aftonstunden och beta på igen de lediga. Eljes kan man göra en titt då och då, när man behagar, på sina störrar.

Vid vittjningen behöfver man håf och får gå försigtigt ändå till väga, att icke gäddan rycker sig lös i sista ögonblicket, hvilket icke är ovanligt.

Har man många krokur ute och vill fördrifva hela sommardagen i sol och luft, så är arbetet tillräckligt tidsödande, emedan de lediga stunderna mellan nappen åtgå till att meta mört och ro fångsten till sump. Med ett dussin krokur har jag på en dag sålunda fångat in sexton medelstora gäddor.

Någon idiotisering kan här svårigen komma ifråga, då man ju icke sitter och stirrar på refvarna, utan kan gå hem och lägga sig medan det nappar.

Små öfverraskningar erbjudas äfven ibland vid detta fiske, i det måsar, tärnor, till och med unga och dumma änder gå stad och nosa sig fast på den blänkande mörten,

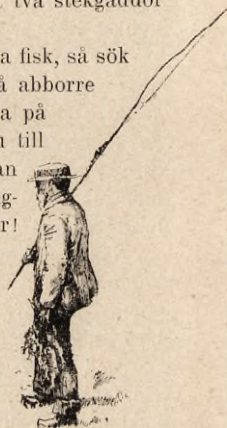
Konsten att meta.

hvilken är mera synlig än andra, därför att han lägger breddsidan till då han skall boxera refven efter sig.

En tid midt på sommaren har gäddan svallkött i munnen och tar icke på stångkrok. Då är tiden inne för dem som vilja skriva roligheter om meta och inte få något!

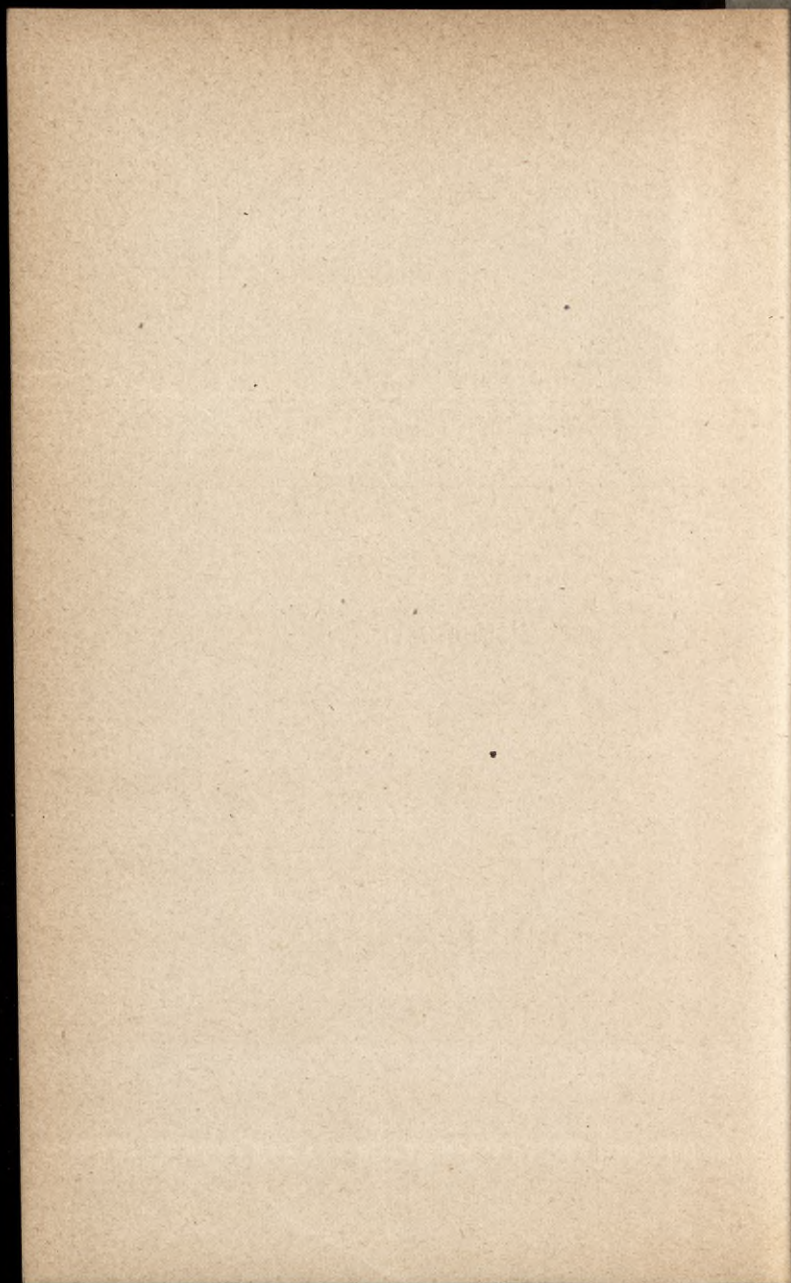
Andra tider är gäddan så glupsk, att han tar hvad som helst, och då har jag på abborrspö och metmask fått två stekgäddor utan att ha beräknat det.

Ultimatum: om du vill ha fisk, så sök opp honom, och sök inte få abborre i vassbänkar och icke gädda på stengrund; kommer icke du till fisken så kommer inte han till dig, allraminst till ångbåtsbryggor, som han afskyr!

Jagtminnen.

Att jaga är ett ädelt och manligt nöje, som dock kommit i vanrykte på sistone, då dåliga nerver blifvit ett slags adelstecken, som hvar man kan anlägga, om han icke är alltför blodfull. Ett ädelt nöje, så länge det bedrifves lojalt med lemnande af full frihet åt fienden att försvara sig eller fly; och den fiende, som är utrustad med fogelns vingar eller harens långa ben, den är min själ icke värnlös. Ett manligt nöje, därför att det har varit och är ännu mannens skyldighet att kunna döda och se blod när det behöfs, för att icke bli dödad sjelf med de sina han har under sitt försvar. Obehaget för ett känsligt sinne ligger dock i, att skadskjutning kan vålla onödigt lidande, men dervid måste man trösta sig med att

Jagtminnen.

djurens nerver icke äro så ömtåliga som våra och att deras sår helas lätt och utan läkarehjelp. Mina äldsta jägarbragder äro nu trettio år gamla och föreföllo i den goda tiden, då man kunde ostraffad jaga kramsfogel inom fastighet på Norrtullsgatan och genom relationer med intendenten i Bellevue begagna denna kungliga park till jagt. Då gick det löst på domherrar, sidensvansar och snöskator, hvilka, om vintertiden då rönnbären öfverflödade, voro mycket feta och utgjorde en läcker mellanrätt.

Vapnen utgjordes mestadels af kasserade kadettgevär, hvilka laddades med mycket krut som tändes af knallhatt, märkt med de bekanta S. B., hvilka *Skulle Betyda* att bössan Sköt Bra sedan man glömt franska firmans Sellier et Bellot's gamla fabriksmärke.

Senare som gymnasist och informator kom jag med på verklig jagt. Det gälde då hare för stöfvare, och skogvaktaren anförde sjelf drefvet. Det var på eftermiddagen hundarna släpptes på, och jag posterades vid ett öppet stående hagled. Jag begärde förgäfvos några inledande upplysningar om

Jagtminnen.

harens lefnadssätt, sedvanor, och särskildt huru han förhöll sig vid harjagt. Skogvaktaren afspisade mig med den uttryckliga ordern att stå stilla der jag stod, och bränna på när jag såg djuret komma. Snart hördes skallet gå rundt i skogen, och jag förstod att hundarna fått opp. Men derpå aflägsnade sig de glada ljuden och upphörde. Jag stod der ensam, och som jag var fritänkare började jag reflektera öfver det hemlighetsfulla i detta tillvägagående. Hur, frågade jag mig, skall haren kunna veta att jag står här och passar honom med en laddad bössa; och om han icke vet det, hvilken förfärlig otur (för honom!) om han just skulle passera det här grindhålet, der döden står på lur.

En halftimme åtgick väl under enformig tystnad och åtskilliga fria tankar, rörande sig omkring skogvaktarens intelligens. Trött satte jag mig på en stubbe och rökte tobak en half timme. Tystnaden afbröts derpå då och då af ett hundskall, som tycktes komma från grannsocken, och jag blef led på alltsammans, öfvertygad om att ett fel blifvit begånget i de taktiska rörelserna.

Efter ytterligare tre timmar, hvarunder jag deducerat fram en teori för harjagt, gående ut på att jägaren väl rätteligen borde följa hundskallet för att anträffa fienden, skymtar det plötsligen något grått i hagen, som jag icke bestämdt kunde afgöra om det var haren eller något annat, förrän det var försvunnet. För säkerhetens skull lyftade jag bössan, färdig att bränna på, då hundarne jagade förbi som vilda jagten. Två timmar senare anlände skogvaktaren och var arg.

— Såg inte herrn haren? frågade han.

— Jo, jag tyckte jag såg något grått här i enbuskarne!

— Hvarför sköt herrn då inte, för t— d—!

Jag ville inte säga att jag tyckte haren sprang för fort, för att man skulle hinna släcka en pipa, utan ville nu, fastän sent, inhemta några upplysningar.

— Hur f— kunde Lund veta, att haren skulle komma just här? sporde jag.

Derpå fick jag inte något svar, hvarför jag afsvor all harjagt såsom tråkig, idiotisk och i synnerhet genom det stillasittande lefnadssättet vid grindhål i sex timmar all-

Jagtminnen.

deles stridande mot mina begrepp om det rörliga friska jagtlifvet i skogen. Och jag återvände till ekorrarne, hvilkas skinn voro lämpliga att hänga klockor på, och därför passade utmärkt som troféer på kammarväggen.

Två år senare blef jag tagen ut från Upsala på en släda, för att två dagar före julafton hålla en kamrat sällskap hos sin far, som var förvaltare på vestmanländska gränsen, men bodde i Roslagen, hvaraf jag tyckte mig erhålla garantier för att kunna komma hem till julafton.

Vi åkte mycket länge norrut, öfver ohyggliga slätter med ohyfsade jernverksarbetare, hvilka med sina gösar och kolryssar upp- togo allmänna vägen och förlustade sig med att välla vår släda så ofta de kunde. Ankomna till ort och ställe så långt bort att man icke såg by eller stuga, der granskogen stod ändlös, svart och nersnöad hvit, och sedan kortlek och brädspel dödat aftonen och lemnat någon tomhet efter sig, föreslogs harjagt till följande morgon.

Nu syntes ögonblicket vara inne, att jag skulle få inblicka i den hemlighetsfulla har-

Jagtminnen.

jagts vetenskap, och efter att ha hört en volym harhistorier trodde jag mig vara djurets naturalhistoria på spåren. Det hade jag nu fått klart, att haren stelnat i den oförståndiga vanan att springa i en krets, och därför alltid hans närvaro kunde påräknas, förr eller senare, på den plats der han först drifvits upp. Så att jag nu insåg, att skogvaktar Lund icke varit så dum som jag trott.

Morgonen var strålande med aderton graders köld och alnsdjup snö i skogen. Spår syntes korsa i alla riktningar och jag kunde snart skilja hund- och harspår. Derpå ställdes jag på en skogglänta och sades farväl med anhållan, att jag passade upp och klämde till, när det psykologiska ögonblicket var inne.

Så stod jag ensam i djupa skogen och beundrade rimfrostens strålgans i det rosenröda solskenet. Men det blef kallt om fötterna och tiden gick ytterligt långsamt.

Solen gjorde sin låga rundel på himmelen, skall och rop hördes närma sig och fjerma sig, och så blef det tyst i sex

Jagtminnen.

timmar, — jag skrifver sex för säkerhetens skull — ty så många förefalla de mig nu!

Jag tänkte gå hem och preparera en skur ovetv åt jägarne, men jag hittade inte hem, och så skändes jag.

Vid middagstiden hörde jag tripp på skarsnön — vände mig om och såg offret komma! Nu din d— ska jag hämnas, tänkte jag, och för att påskynda dödskampen gick jag i vredesmod mot fienden, hvilken i samma ögonblick var försvunnen.

Två timmar senare — jag sätter två på måfå — uppenbarade sig min vän mellan granbuskarne. Jag var så ond, att jag ville helsa honom med en hagelsvärm, men han var ändå ondare.

— Hvarför sköt du inte, din dumma hund!

— Derför — att han sprang sin väg!

— Ja, men du stod inte stilla, din — —

Idel hemligheter! Stå stilla! Ja, men jag skulle väl gå på honom, och inte vänta att han kom på mig!

Ordvexlingen gaf icke tid till gåtans lösning och jag blef snart allena igen, stum af ursinne.

Jagtminnen.

Solen sjönk och skuggorna började breda sig, skogen och tystnaden, mörkret och kölden hotade mitt lif. Hundarna hade tystnat, menskorna hördes icke mer. Nu lemnade jag min post, hojtade, sköt, men utan att få svar. Och så började den märkvärdiga cirkelgången, såsom seglarens i dimma — eller såsom harens. Jag gick och kom igen! till samma plats!

Naturen kan vara mycket älskvärd, men när den uppträder hotande, lifsfarlig, känslös, då är den ryslig. Och i dessa stunder kände jag den fasa, som efter naturguden Pan har fått namnet panik. Här skulle jag sannolikt frysa ihjäl i mörkret, trött och hungrig, sedan kamraterna troligen gått hem, i förtröstan på att jag gått före.

Fruktan döfvade omdömesförmågan, så att jag icke kunde göra en så enkel slutledning som att de måste ut igen och söka mig, med bössor och bloss, när de icke funnit mig hemma, och att jag således endast hade ett par timmars mörk arrest att utstå!

Att jag kom ifrån affären med lifvet har läsaren troligen redan erfarit på ett eller

Jagtminnen.

annat sätt, och det gick mycket prosaiskt till, i det jag ett, två, tre fick ett hagel ovetta från en enbuske, der vännen ännu posterade och icke velat svara på mina indiantjut, för att ej skrämman haren. Sedan den stunden har jag hållit mina dyra kötteder, att aldrig lyfta hand mot en leporid, och att aldrig låta narra mig att stå på harjagt.

Snopna och osams gingo vi hem, utan att ha fått något, och jag upphörde så småningom tro på möjligheten att skjuta hare; jag kunde aldrig förstå, hvarifrån källarmästarns harar kommo, och jag sårade dödligt en berömd jägare, när jag fullständigt fri från svek frågade, om han skjutit någon hare.

Länge grubblade jag öfver harproblemet och särskildt öfver tesen: hvarför han skulle hålla ner på mig och inte jag på honom. Först tjugo år senare fann jag den ändtliga lösningen. Jag gick nemligen en sommardag i en bokskog i kantonen Aargau och promenerade i en lång allé. I slutet af densamma såg jag en stor hare komma rännande emot mig. Jag stannade alldeles orörlig och mycket nyfiken. Haren sprang,

Jagtminnen.

skuttade och satte sig, utan att ändra riktningen; kom ner mot mig, tre alnar inpå mig, då han varligt böjde undan, såsom för ett träd eller annat hinder och fortsatte lugnt sin väg bakom mig!

Pang! Haren är ett nattdjur, som äfven är i rörelse om dagen! Kan icke urskilja föremåls form och färg, endast rörelser! Det var därför, jag skulle stå stilla! Derför!

Sedan pröfvade jag satsens hållbarhet, och så fort jag rörde en lem, stack djuret af åt sidan. Blef jag orörlig, kunde jag bli åskådare till harlekar på mycket nära håll!

Alltså stå stilla, om också midt i solskenet, och midt på vägen! Om du vill döda hare! Och han ska komma till dig som berget, jag vet icke hvilket, kom till Mahomet, jag vet icke när!

* * *

Emellertid har jag efter den betan varit intagen af en bestämd molvilja mot all ordnad jagt, men deremot ofta med bössan

Jagtminnen.

ströfvat fritt i skogen och seglat på sjön, utan att åtrå den falska äran att få något. Detta har frihetens och slumpens förenade behag, och ett och annat smått har dervid råkat lägga sig för bösspipan, som fäst at minnet vid vackra landskapsbilder, lifvade af småscener ur djurverlden.

En augustimorgon går jag med nya bössan öfver hagledet, lockad af fiskljusens skrik. Jag vet intet så intagande och på samma gång så äkta svenskt, kanske det enda svenska, som hagen. Ordet kan icke korrekt öfversättas på lefvande språk, emedan begreppet saknas. Åkern, ängen och skogen bära tråkiga spår af menskohanden, men hagen är en vildling, en bastard af skogen och ängen. Den är för stenig att bli stor-skog och för stenig att bli åker och äng. Dess träd hålla sig på den knappa kosten halfstammiga, och därför trifvas björkar, ekar och hassel, som älska ljuset. Löf- och barrträd stå här blandade, huller om buller, hvar de kunna sticka sig upp ur stenhögarna, och utan den outhärliga enbusken, som skyddar trädplantorna för den belande boskapen, skulle här intet växa.

Jagtminnen.

Här en stenhäll med hvitnossa, ljung och lingon; här en liten sumpig dalsänka med marbjörkar, pilar och alar, som erbjuder en behaglig lekplats för grodor, ormar, och kanske en morkulla eller årta; här några kvadratalnar af en snaggig gräsmatta, som bugtar sig öfver stenarna; här ett granbestånd med blåbärsris inunder; här en solig sluttning under ekar med trästubbar och smultron, epilobium och potentillor; här uppe en liten myr med kringflutna kullar af lefver- och björnmossa, pors och hjortron; och här nere vid hafsstranden — det är alltid skärgård förstås — alar, som luta sig ut öfver vattnet.

Det är min hage, hvars ohyfsade skönhet tilltalat mig mest af allt hvad jag sett naturväg, och i den har fiskljusen byggt sitt bo. För att ha fri utsigt öfver jagtrevieret, har han valt den murkna toppen af högsta eken, och der har han år från år reparerat sitt rede med bangar och torrt ris, så att det blifvit stort som ett storkbo. I trädets nedre våningar synas hackspettarna fordom hafva huserat, och deras gluggar sitta ännu kvar. En eljes rädd skogsdufva

Jagtminnen.

har intagit ett öfvergifvet hackspettsbo och tyckes åtnjuta skydd af fiskröfvaren uppe i vindskammaren.

Nu i slutet af augusti äro ljusens tre ungar flygfärdiga, och hafva just sina morgonöfningar med föräldrarna uppe i rymden ofvanför boet. Nedanför eken ser det ut som en hufvudskaletteplats, af alla de fisk-skelett, som under årens lopp samlats.

Det är en skön fogel, ljusen, gråbrun ofvantill och ljust vattrad inunder. Han kan segla som örnen, dyka som måsen och jag har sett honom tumla om på rygg uppe i luften och med klorna huta åt förföljande kråkor. Han lär äfven vara hypnotisör och fascinerar den på ljus dybotten stående gäddan, genom att kasta sin egen skugga framför offret, som deraf blir förvilladt och nyfiket försjunker i en farlig tankspriddhet, hvilken blir närmaste orsaken till hans bane. Sagor om fiskljuse-skelett, fastväxta vid för stora gäddor, som neddragit fogeln under valtnet, äro visserligen i svang, men det kan nog vara en kuriositets-historia som mång-dubblats genom lokaliseringar och fria be-arbetningar.

Jagtminnen.

Emellertid och likmätigt min rätt som jägare, stälde jag mig så lömskt som möjligt under ett träd, så att jag icke kunde ses i fogelperspektiv af fienden i luften, men deremot hålla bössan och boet i samma linea.

Ungfoglarna syntes ha blifvit trötta och började sänka sig mot boet, men föräldrarne måtte ha osat brändt horn och ropade varnande sitt opropotionerligt svaga sparffogels pip, piip! Ungdomen, som endast trodde på hvad den såg och betviflade hvad den icke såg, fälde på boets kant och anställde med öfvermodigt flaxande komiska storkqvadriljer, denna gång icke anande, att de dansade på en vulkan. Och i nästa ögonblick raglade den ena och föll med brak genom de murkna grenarna och qvistarnas ner i marken, der han låg död. Kamraten, som blef mera förvånad än skrämnd, stannade uppe på boet så lång stund jag behöfde att lägga in en ny patron och fyra på. Ett nytt brak, och i hasselbuskarna hängde den som en fläkt kejsarörn med utslagna vingar af en två alnars bredd. Det var en grann syn Roffogelns ljusa bröstfjädrar besprutade med blod, de starka klorna gripande efter stöd,

Jagtminnen.

och de gula ögonen betraktande mig med fruktan och hat. Hvad han måtte hata mig, tänkte jag, och skulle döda honom med en upptagen gren. Men då vaknade hans själfkänsla och vi måste i handgemäng, ur hvilket jag naturligtvis utgick segrande.

Som det viktigaste momentet i jagten ligger i att komma hem och skryta med att man fått något, så underlät jag icke att utställa bytena till infödingarnes beskådande, hvarvid jag erhöll loford för att jag befriad ön från två blifvande tjuffiskare, hvarvid afunden dock icke kunde dölja sig, utan bössan måste ha sin stora andel med i berömmet. Det var lyckoskott förstås, efter som det var en ny bössa, som aldrig blifvit profskjuten, och mera sådana elakheter som yrkesjägare äro så händiga med.

* * *

Lika obehaglig som harjagt är äfven ejderjagten, när den bedrifves ordentligt. Fogeln, som på våren sträcker norrut från

Jagtminnen.

sydligare trakter, slår ner i stora massor i yttre skärgården att hvila och fiska. En liten del stannar och bygger bo, största delen sträcker vidare norrut. Det är under denna sträckt som han af skärkarlarne skjutes för bulvan, eller vette, som den kallas. Huru många timmar man behöfver ligga i skjutkojan (skåren) innan foglarne komma framför bösspipans mynning, har jag aldrig brytt mig om att utröna, men det måtte vara bra länge, ty jag såg alltid ejderskyttarne ta mat och sängkläder med sig.

Trogen mina gamla jagtreglor att hellre uppsöka bytet än invänta det, och angelägen att få kunna tala om att jag skjutit ejder, lät jag en afton, efter en på den oförgätliga Biskopsön tillbragt dag, båtskarlen hissa på för att segla oss ut en tripp på öppna hafvet. Vi hade en skarpseglande, halfdäckad slup, med två ofantliga galersegl, och aftonvinden blåste från land, frisk kultje, och solen sken lifligt på Östersjöns djupgröna vatten. Vi släppte snart landkänning och lemnade de sista stenarne på det sista reefvet, då utkiken annonserade ejderkulle förut. Fälttågsplanen utkastades på ett ögonblick, bössorna

Jagtminnen.

gjordes klara; två man ansattes till manövern och skyttarna ställes på sina poster. Det blef lifligt ombord och vi susade fram med känslor som man skulle tro sig om vid bevistandet af ett sjöslag.

Kullen bestod af honan med tre ungar, och den underkunnige skärkarlen uppmanade sällskapet att utdela mellan sig det oskjutna rofvet, och så ge fyr på en gång, men sigta rätt, eljes skulle åden dyka och då vore det icke godt att nappas med den.

Snart får fogeln syn på oss och håller undan med snabb simning. Men vi ha skarp fart och börja vinna på fienden, som snart visar tecken till trötthet.

Manöverns kärnpunkt bestod i att ta foglarna om bagbord, lossa en bredd och derpå vända genom vinden, för att sedan anställa förföljelsen med kryssning.

Nu hade vi foglarna kranbalkvis i lä på en half kabellängd, då den gamla lyfter och börjar flyga i kretsar omkring de icke flygfärdiga ungarna, på hvilka vi nu hålla ner med styfhalade skot. När vi så ha dem i håll, fäller åden vid deras sida, för att bistå dem. Det är mycket vackert gjordt, men i

Jagtminnen.

krig som i krig, och vår seger synes dessutom mera afgjord än i början, så att stridslustan borttager alla ädlare känslor. Här måste vändas, fallas och lofvas, och slutet på den ganska invecklade och med skryt sagdt fina sjömanövern blir en generalsalva som dödar två ungar.

Nu kommer det mera spännande i slaget. Sedan de döda blifvit uppsamlade rigtas anfallet mot de flyende, som börjat dyka. Här kräves nu skärkarlens hela skarpsinnighet och erfarenhet för att beräkna hvar slupen skall ligga, när dykarne stiga upp, och det blir en ny retelse, påminnande om hasardspelets, att gissa ut fläcken der uppståndelsen skall ega rum. Men lyckan är bevågen, och med tillgripande af olagliga kovändningar öfverlistas den gamla fienden snart och ökar de dödas antal.

Tyvärr friskade nu brisen och sjöarne blefvo så höga, att bössorna började skjuta galet. Vi måste därför lemna den enda unge öfverlevande åt sitt öde, till de mera lättördes sorg; och snart sutto vi vid potatisgrytan inne i sjöboden på det sista skoglösa skäret.

Jagtminnen.

En sommarnatt ute i hafsbandet är något af det mest hänförande man kan upplefva. Solen har ju gått ner och man ser jordsegmentets blygrå rundskugga på östra himlahalvfvet, begränsadt ofvantill af en rosaröd rand, öfvergående i violett och gult, att slutligen mötas med luftens stålblå, kalla skynke, i hvilket man bokstafligen ser mörkret falla som ett fint askregn. Landvinden är ljum och rifver opp sjöarna, som stå så skarpt mörkgrönt som oljefärg, och man får den vanliga synvillan om aftonen att horisonten tyckes rycka närmare, så nära att man ser sjöarnes hoppande rörelser i gränsstrecktet mellan luft och vatten, ja man tror sig kunna räkna dem, så nära förefalla de vara inom den runda synkrets, hvars diameter man skulle vilja anslå till en knapp fjerdingväg. Böljorna arbeta med dåm mot klippor och ref, vinden susar i den höga ljungen, kråkor och korpår draga i skaror inåt inre skärgården att söka nattqvist.

En brigg smyger spöklk fram i horisonten, fyrarna blinka, och månskäran stiger kopparröd ur den svarta vattenrundeln. Detta är stort och skönt, och när man tänker, att

Jagtminnen.

bakom denna skumma luftvägg i öster ligger en verldsdel, hvars ena strand badas af vår sjö och hvars andra strand sköljes af Stilla Oceanen och Gula hafvet, tycker man sig liten.

Skada blott att lugnet i natten så obehagligt störes af mygg, att man måste sofva ute. Insvept i min filt somnar jag på den varma berghällen nere vid stranden, liggande ett kvarter högre än hafvets nivå. Och när jag vaknar om morgonen och slår upp ögonen, sitter guldsolen med öfre halfvan öfver vattenytan och skiner mig i ansigtet, och när jag sträcker ut handen för att morna mig, doppar jag den i hafvet!

Hvilket skönt uppvaknande på en nirvananatt utan drömmar!

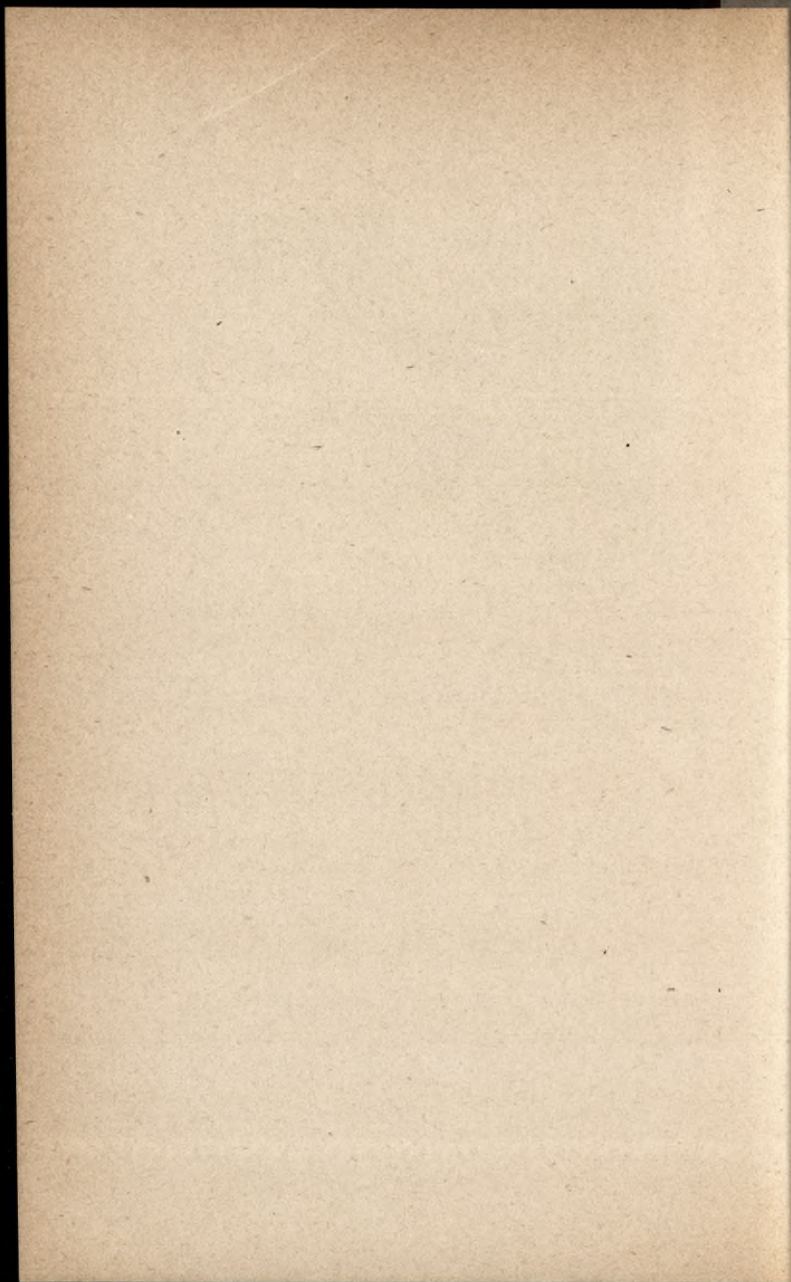

Djurens

och

Växternas förstånd.

Villfarelsen att djurens instinkt skulle vara något helt annat, ofritt, orörligt, i jämförelse med människans omdömesförmåga, har i vårt, naturvetenskapens, tidevarf blifvit mycket skingrad. Iakttagare hade märkt bland annat, att bien som fördes in i det heta Australien, der vaxet smälte och blommor funnos ute hela året, efter ett par års förlopp upphörde att samla honing, alltså voro skickliga att verkställa ett räsonnemang så här ungefär: här blir ingen vinter, alltså behöfs ingen honing samlas.

Men med upptäckten att människan också var ett djur och endast egde djurens själsförmögenheter i högre grad utvecklade, följde ett förhastadt öfverskattande af djurens intelligens, och den okorrektas slutledningen:

Djurens och växternas förstånd.

»menskan och djuren äro lika i alla fall, efter som de likna hvarann i några» tog en obehaglig utbredning. Man fick läsa bildade mäns böcker, i hvilka till exempel hunden salttes bredvid eller öfver menniskan.

När jag första gången mötte Skandinaviens största skalbagge Ekoxen på en gångstig, stannade jag, glad öfver att få göra den ovanliga bekantskapen, och då högst-densamme icke visade några tecken till fruktan, kunde jag ostörd betrakta honom och han mig. För att utröna styrkan af hans utvecklade öfverkäkar, stack jag käppen åt fienden. I stället för att fly, som skulle varit mera intelligent än illa fäktå mot en öfverlägsen, sätter sig den lilla stackarn på bakdelen och biter i doppskon. Detta tecken på bristande omdömesförmåga bragte mig att tvifla på den berömda urskiljningen hos en så pass högt stående djurart som ekoxen, och jag var då intagen af en äldre fördom, som tillskref skalbaggen knäpparen (*Elater*), spindlar, och några andra, förmågan att hyckla den döde, för att lura sig ifrån fienden. Den som tagit en knäppare i handen har sett huru denna skalbagge söker

Djurens och växternas förstånd.

komma på rygg och drar in sina sex ben som om han vore slut. Men midt under det segraren betraktar hycklaren, knäpper denne opp en liten fjädermekanik som griper mellan bröst och mage, och kastar sig dermed några alnar bort. Det der kan vara listigt nog när han skall dupera en mullvad eller en fogel, ehuru jag skulle i hans ställe hellre tillgripa vingarna, men att söka komma ur människohänder med ett sådant spratt synes mindre välbetänkt. Det var därför med oförstäld glädje jag nyligen läste en afslöjning af knäpparen, hvilken numera uppges icke ega förmågan af att simulera död, utan bestämdt påstås bli förlamad af fruktan och verkligen ligga skendöd. Alldeles såsom hönan, hvilken ända sedan Athanasius Kircherus' tid, troddes inbillad att kritstreckket på näbben var ett band som höll henne fast. Experimentet, som förnyats i våra dagar af mera otrogna andar, har lagt i dagen att hönan äfven blir qvarliggande utan kritstreckket, alltså antages vara förlamad af fruktan.

Å ena sidan alltså en öfverskattning och å andra en underskattning, så att knäpparen

Djurens och växternas förstånd.

icke kan tilldömas förmågan af förställning och hönan icke får antagas vara så lättlurad.

Djurens tänkande förmåga måste alltefter djurets utvecklingsgrad skattas temligen försigtigt. Och om jag å andra sidan ville tillmäta växterna litet mera förstånd än man vill vara med på, är jag deremot frestad vilja reducera litet af djurens.

Under flera års sysslande med gurkdrifning under glas, undrade jag alltid hvad plantan skulle med sina klängen, då den kröp efter marken och höll sig i lä för vindarna. För att utröna detta och annat mera satte jag en gurkkärna i en sextums kruka och försåg växten med ett spalier när den började stiga. Hanblommorna kommo i sex bladveck och gurkan blef en prydnad för fönstret med sitt saftigt gröna löfverk och sina stora guldgula blommor. I sjunde bladvecket bröt nu en honblomma fram och midt emot den ett klänge, tydligen sålunda för att bära upp frukten, det var klart, och jag hade förr på vinrankan sett klänget endast bryta ut i den led der en klase kom eller skolat komma, men felslog. Och klänget är ett förkrympt blad, hvars medelnerv ensam

Djurens och växternas förstånd.

förblifvit i växtlighet. Och hos en bonde i Bayern hade jag sett gurkorna på fritt land söka vinbärsbuskarne, der de klängde opp och satte frukt. Äfven erinrade jag mig ha observerat en hundrofva i vildt tillstånd i Schweiz, huru den rände efter hagtornsbuskarne. Odlaren har tydligen sökt hålla gurkväxten nere på marken för att få jordvärmen till godo, och det synes tydligt att gurkan vill sätta sin frukt öfver marken, då trädgårdsmästaren känner sig manad med tegelskärf och dylikt skydda frukten för förruttelse.

Nå, mitt klänge växte rätt ut några dagar, förblef rakt och liksom letade efter stödet, ty den hade att välja på den lodräta kappen och det vågräta rået. Den tycktes vänta få se, hvar gurkan skulle förlägga tyngdpunkten. Och om jag icke vågar tilldöma klänget frivillig rörelse de gånger jag märkte det röra sig efter vattning och resa sig upp, hvilket endast kunde bero på hygroskopiska förhållanden (i analogi med kornborstets på bondbarometern), så vill jag ändå tro att ett slags afsigt, omedveten kanske, låg derinne, då det slog fast på

venstra rået samtidigt med att gurkan bröt fram på motsatta sidan, alltså tog stödet på lämpligaste stället. Nu bruka gurkfrukterna på marken ränna fram i en långsträckt, smal, ormlik maskin. Men min gurka tycktes ha en aning om, att den spensliga stammen ej skulle kunna bära på sitt smala skaft en fotlång slanggurka, till hvilken varietet den hörde. Och nu växer den, med tillhjälp af gödselvatten; men i stället för att enligt tyngdlagarne näringsvätskorna skulle hålla sig i nedra ändan (såsom på päronet), samlade sig all näring i den öfra delen, och skaftet stärkte sig sjelft, blef ovanligt tjockt, hvarjemte hela frukten höll sig mera rund än aflång, tills den mognade och skars ner. Klänget, numera obehöfligt, vissnade på några dagar.

Ligger det icke omdöme och slutledning i allt detta, äfven om vi måste erkänna att växten icke är en individ, utan en kolonivarelse såsom korallen?

Att klängväxter icke slafviskt följa bestämda en gång för alla orubbliga tvångslagar, känner man af vindornas anpassningsförmåga efter förhållandena. Vindan vrider

Djurens och växternas förstånd.

sig alltid åt venster omkring sitt stöd, och rullar man upp henne, går hon fortfarande åt venster. Men sakna två vindor stöd, så vira de sig om hvarandra, och då går den ena åt höger, tvärtemot sin »natur».

Det är ju närapå fritt tänkande, reflexion eller hur?

När jag nu med ett djerft språng går öfver till djuren igen och kastar mig direkt in på det såsom klokast ansedda eller hunden, kan jag icke undgå att allraförst orda något om den säregna menniskoart, som kallas hundälskare. Måste dervid först aflägga min kyniska trosbekännelse och erkänna mig tillhöra de indifferentare med stark lutning åt hundhatet, ärfdt eller förvärfdt eller båda delarna.

Efter allt hvad jag kunnat summera ihop, är den utpräglade hundälskaren, der han icke är jägare, fåraherde eller eljes kan ha något synligt gagn af sin racka, en liten despot, hvilken alltid vill påminnas om sin öfverhöghet och få slaflydnad hvar annan timme om dagen. Och när han icke kunnat bland människor bestå kampen om ett stycke makt, köper han en hund, med hvil-

Djurens och växternas förstånd.

ken han snart identifierar sig sjelf, om af medfödd sympati eller förvexling. Och de rättigheter att ofreda sin nästa, som lagen förbjuder honom, öfverflyttar han på sin ställföreträdare. Sjelf får han icke inträda smutsig, våt och stinkande på ett offentligt matställe, men sin hund låter han lägga sig under en oskyldig medmänniskas bord. Och om nu denna hund råkar i ovänskap med en annan och de två anställa slagsmål mellan den oskyldiges stolsben, anser egaren det vara högst passande. Om nu den förfördelade gästen med en rörelse på foten vill försvara sina mänskliga rättigheter, skall den djurvänlige genast ställa sig på den brottsliges sida, kläda sig i djurkärlekens helighetskåpa och skymfa den förorättade.

Har du så sett barn någon gång spacerande en gata eller landsväg framåt, och det kommer en djurvän med en för detta varg, stor som en calf och tänder som tretumsspik, märk då den ädle djurvännens goda leende, när han ser de små barnen i dödsångest trycka sig skrikande upp mot husraden eller mot landsvägens träd, och

när mannen med det stora hjertat efteråt skämmer ut barnen för deras dumhet, som bestod i att mycket riktigt uppskatta den potentiella faran, då får du elaka tankar om den mannen. Det har jag fått! Jag har af sådana och andra dylika syner fått större fruktan för hundvänner än för hundar, och när jag ser en fanatisk hundvän skryta med sitt stora hjerta, så frågar jag mig alltid: hvad vill den mannen dölja?

Emellertid, det är denna misstänkta meniskogrupp, som satt hundkulten i gång, och då det nu kan gå lika lätt att oförskyldt komma i godt som dåligt rykte, så har hunden af sina *amanter* fått sig tilldelade alla de högsta själsliga och kroppsliga färdigheter, af hvilka en del verkligen saknas, en annan del endast eges i lägre grad. Det fins sålunda folk som tro, att hunden har en utmärkt syn, ehuru förhållandet är omvänt. Hunden är nemligen i vildt tillstånd ett nattdjur, som gräver sig hålör i marken likasom räfven. Sålunda hände mig, att min husvärds hundar, hvilka jag gifvit mat och behandlat som menniskor under loppet af tre månader, derfor äfven lärde känna

Djurens och växternas förstånd.

mig väl och fägnade mig när jag kom hem. Men när jag bara bytte om hatt eller rock, var det slut med bekantskapen, och förr än de fått lukta på mig rusade de ursinnigt. Och jag såg samtidigt så begåfvade djur som en pudel och en pintscher anfalla sin egen husbonde, som de icke kunde känna igen på tjugofem alnars afstånd. Jag tror därför att hundvännen smickrar sig, då han tror hundens vänskap vara intimt personlig. Hundens husbonde ter sig sannolikt för hunden som en kontur af den och den färgtonen, och som har den och den lukten. Hvarför hundar rusa mot tiggare och personer som bära något, torde kanske bero deraf, att det burna föremålet vanställer kroppens kontur, och icke därför att hunden tror att något är stulet. Jag blef nemligen alltid anfallen af mina matfria vänner, så snart jag bar öfverrocken på armen.

Och när husbonden med rörelse blickar in i sin hunds kloka ögon för att läsa sympati och så många andra goda saker, är väl detta en skön villa, och med den beprisade troheten lär icke vara bättre bestäldt, än att en gårdvar, som lemnas utan souper, lär

Djurens och växternas förstånd.

kunna mutas af hvilken tjuf som helst, hvarför också hundegare tillrådas icke låta sin hund gå och lägga sig hungrig.

Hunden är en feg stackare. Möt honom ensam utanför sin herres gård, och han skall alltid väja, men så fort han är hemma, eller i sin herres eller annan hunds sällskap, då är han öfvermodig och grym. Han är i hög grad mörkrädd, och jag har sett en stor hund tjuta af skrämsel när man uppförde indiandansar framför honom.

Somliga hundar väja för käppen, de flesta alltid när man kastar sten, ty det kunna inte de, och inför det oförklarliga i stenkastningens fysik hyser hunden vidskeplig vördnad.

Hundar som bitas i husbondens närvaro äro nästan alltid hetsade, och därför borde i sådana fall käppen dansa på den ansvariges rygg och icke på ansvarigens.

Hörseln är temligen god hos hunden, men icke utmärkt. Han hör på långt håll, men ej så långt som människan, och han kan icke bedöma afstånd, hvarför man också får höra bandhundar ge skall i timtal mot kamrater, som nattetid skälla i en annan

by, och slutligen fortfara att skälla på sitt eko.

Luktsinnet är nu det starkast utvecklade. Dock får icke sägas, att det är finare utveckladt än hos människan. Starkare quantitativt därför att det förmedlar luktförnimelser, dem vi icke kunna uppfatta, men icke qualitativt, då hundens näsa icke skyddar honom mot ohelsosamma ämnen, och enär vällukternas njutning torde vara honom obekant. Såsom ju då fogeln hör längre än människan, man icke får tänka sig ett finare öra än vårt, som kan uppfatta språkljud och musikaliska harmonier.

Att därför anse hunden högre begåfvad eller lika med människan, därför att den förre kan vädra upp ett raphöns eller sin husbonde, är ett bevis på lågt utvecklade omdömescentra.

I städer, der det fins polis, renhållning, brandkår och trottoarkanter, der är hunden barbariets kvarleva och borde förbjudas som svinen. Den som vill ha sällskap har människor att umgås med, och den som står så lågt, att han mera sympatiserar med djur, den skulle icke ha röst-

Djurens och växternas förstånd.

rätt i kommunala angelägenheter, alla minst i hundfrågan.

Räfven, nu, är ett ganska listigt djur, men icke på långt när så begåfvad, som skalkaktiga jägare fått lof att göra honom, om jag nemligen har rätt att bedöma efter min räfbekantskap från denna sommar som gått.

Min morgonpromenad gick genom bokskogen utmed hägnet, som begränsade åkermarkerna. En morgon hörde jag det prassla i buskarna och strax derpå skuttade, som jag tyckte, en harända öfver den torfklädda stenvuren. Mig syntes visserligen harskinnet väl rödt, men det fick nu vara detsamma, efter som det var både kronojagt och förbjuden tid.

Morgonen derefter å samma plats, prasslade det ånyo, och nu såg jag räfven sjelf, med svansen indragen mellan bakbenen och härmande harens haltande skutt, slinka öfver hägnet. Det var ju ganska fiffigt.

En vecka senare kom jag en annan väg, och genom barrskog; gångstigen mellan de unga furorna mynnade plötsligt ut på en nyplanterad glänta och der, på revolverhåll, mellan alnshöga granungar, gick räfven och

Djurens och växternas förstånd.

naskade efter råttor. Jag hade gått för långt fram att kunna rygga eller gömma mig, och jag tvärstannade därför, midt på fria marken, och midt i solskenet för att observera. Räfven tvärstannar, lyfter hufvet och stirrar på mig. Jag höll mig fullkomligt orörlig och tittade på honom. Efter en minut ungefär, hvarunder han betraktat mig nog, syntes han lugnad och fortsatte sin stilla undersökning af buskarna. Jag flyttade mig nu efter honom ett stort steg i sender, och blef efter hvarje rörelse fullkomligt stilla. Han tittade opp hvar gång, men lät narra sig och återgick till arbetet. På så sätt stod jag slutligen så nära honom, att jag med en sten ansåg mig kunna träffa honom. Blixtsnabbt böjde jag mig ner, blef sittande nerhukad tills jag hade stenen i hand, reste mig lika fort och stod redo att börja den originela räfjagten med stenkastning. Jag hann dock endast lyfta armen och kamraten var försvunnen.

Hade jag råkat en blind räf och en döf? frågade jag mig, och när jag sedan frågade jägmästarn, uttalade han den åsigten, att räfyen, då hans pels intet värde har om

Djurens och växternas förstånd.

sommaren, uppträder mycket oblygt, liksom om han skulle veta att han var fridlyst. Detta trodde jag icke, utan föreslog försöksvis, att räfven, under denna tid han hade ungar, var hänsynslösare än eljes, men att hans oförsynta uppträdande inför mig icke berodde på djerfhet, utan allenast på bristande syn- och hörselsinne. Mina meningar i denna riktning syntes bekräftas, då jag senare stötte på djuret esomoftast och han lät mig komma ganska nära och aldrig stack af, förrän jag rörde mig.

Samtidigt gjorde jag samma rön med de skygga rådjuren, hvilka jag kunde nalkas på godt bösshåll midt på öppna landsvägen vid fullt solljus, endast jag icke rörde mig i det ögonblick djuren tittade upp.

Af allt detta sammanlagdt med iakttagelserna på hund och hare, vill jag tro att däggdjurens synsinne är mycket svagt. Sämre än fiskarnes efter deras vilkor, och mycket sämre än roffogelns. Sir Lubbock, den bekante engelske forskaren, har visserligen observerat färgsinne hos bien, men detta kan möjligen hvila på en förvexling. Ty om bien genast dragas till blomman,

Djurens och växternas förstånd.

som är ljusrikare än det gröna bladet, så behöfver detta endast antyda urskiljning af ljusstyrka, icke af färg. Här vill jag insticka en gissning, kanske ett spår för biologen, rörande insekternas ögon. Flugor, bin och getingar hafva, som bekant, ögon bestående af ofantligt många (ända till 60,000), sexkantiga, facetter, hvardera med en lins, hvilka måste anses vara de stafvar, som hos de högre djuren återfinnas på ögats botten i näthinnan.

Fysiologer anse också att insekterna se sin verld i mosaik, och jag har en gång gjort den frihandshypotesen att bien och getingarne, när de skola skapa sina kakor, förfara subjektivt *aus dem Tiefe seines Bewusstseins*, och bygga cellerna efter ögats form. Bikakan skulle sålunda vara en bild af facettögat; och dermed talet om kakans största ändamålsenlighet bortfalla. Detta må nu de lärdare utröna.

Och under tiden återvänder jag till min räf!

En söndagsmorgon försvann en påfogel från gården der jag bodde, men om jag tillägger, att det skedde i solsken, klockan

mellan nio och tio, under det husets inne-vånare voro i trädgården, och sex hunder sprungo fria, så finner jag det vara mindre välbetänkt än dumdrigt om stölden begåtts af räfven.

Tiden derefter försvunno nattetid en kalkontupp och en anka, och numera beslöt man sig hålla vakt.

I en stor bur af träspjelor låg en kalkonhöna på ägg, innestängd jemte en påfogelhane. Jag vaknade om natten klockan tre vid att påfogeln skrek sitt ohyggliga skrik, sprang ur sängen och öppnade fönstret. Det var temligen skumt ännu, halfdager, och jag hörde huru det flaxade nere i den stora hönsburen. Min tanke föll genast på räfven, och jag bultade i golfvet för att väcka värd-folket, ropade ner genom fönstret, utan att bli hörd af annan än tjufven, hvilken dock icke lät skrämma sig, ty vilda jagten pågick ännu ett par minuter, hvarvid jag kunde höra vingars nervösa slag och ryckningar, qvidanden och qväfda, svaga skrik, hvilket ändade med, att räfven kom utkrypande med ett grått föremål i munnen och hvilket sedan befans vara kalkonhönan.

Djurens och växternas förstånd.

Jag kan icke finna det utvisa skarpsinne hela detta tillvägagående, och icke det minsta sinne för taktik. Ty inbrottet skedde från den minst skyddade sidan af buren, som der kunde bestrykas med skjutvapen från fönsterna, och att för öfrigt storma in på en gård, som bevakades af sex hundar, hvaraf två voro lösa, antyder, synes mig, stor brist på eftertanke. Och att stanna på platsen länge, efter sedan jag gjort allarm, riskerande eget lif för en kalkonhöna, talar icke för skarpt omdöme.

Må räfven, som kan sticka hufvet i en räfsax, och låta skjuta sig med bössa, få behålla sitt välförtjenta rykte såsom ett mycket listigt djur, men icke mera, och jag är viss, att menniskan ingenting har att lära af honom, lika litet som af den lata myran, hvilken sofver bort sex månader om året.

Djuren må tillerkännas en viss grad af fri observationsförmåga och eftertanke, men deras omdöme eller allt mätande af värden och tidsmått, bedömande af orsak och verkan, är mycket lågt utveckladt. En hussvala, hvars bo rasade ner sedan äggen voro lagda, byggde nu i somras ett nytt bo, bredvid det

Djurens och växternas förstånd.

gamla. Men detta tog sin tid, likasom den nya äggläggningen, så att sommaren led mot slutet när ungarna kläcktes. Följden blef den att föräldrarna, när flyttningstiden kom, lemnade sina ungar kvar att förfrysa i stundande vinter. Detta visar oförmåga att mäta tidsvärden, likasom ock brist på förstånd vid väljandet af bostad. Och fallet är icke ovanligt med boens nerramlade och ungarnes kvarlemnade. Möjligt är, att det är sådana kvarstare man hittat i sjöars dy, och hvilket gifvit anledning till fabeln om svalan på sjöbotten. När jag ser en svala med dess lilla roffogelshufvud, tänker jag på den Egyptiska guden Horus. Och när jag ser hennes svartblå vingar, hvita bröst och rödbruna strupe, ser jag Fella och det solbrända pyramidlandet med de starka men fina färgmotsättningarna. Svalan är ju en egyptier, som endast tar sitt sommarnöje fyra månader om året uppe i Norden, sannolikt emedan sommaren i Nillandet icke är så rikt på flygande få som det skulle vara under häckningstiden. Kunde det nu icke vara en möjlighet, att hos de kvarvarande för sent födda ungarna något ärfdt

Djurens och växternas förstånd.

minne om Nil-slam och papyrusplantor lockar afrikanen i den annalkande dödens stunder att i våra vassar och deras dyjord söka sista skyddet mot vinterkölden? Tänk om på katten, som när den blir gammal och känner döden nalkas, öfverger den varma spiseln och går ut att söka sig en håla, som kanske skall erinra om det ihåliga trädet, der vildkatten och loet lefva sitt lif. Erinrom den bortflugna kanariefogeln, som strax söker sig ett träd, oaktadt han, om stadsfödd, aldrig sett ett träd. Beaktom påfogeln, som tam går hela dagen på marken, men om natten skall sitta på ett tak eller något annat högt, och glömmom icke hönsens sofpinne, som icke är annat än tjäderns outhärliga nattqvist!

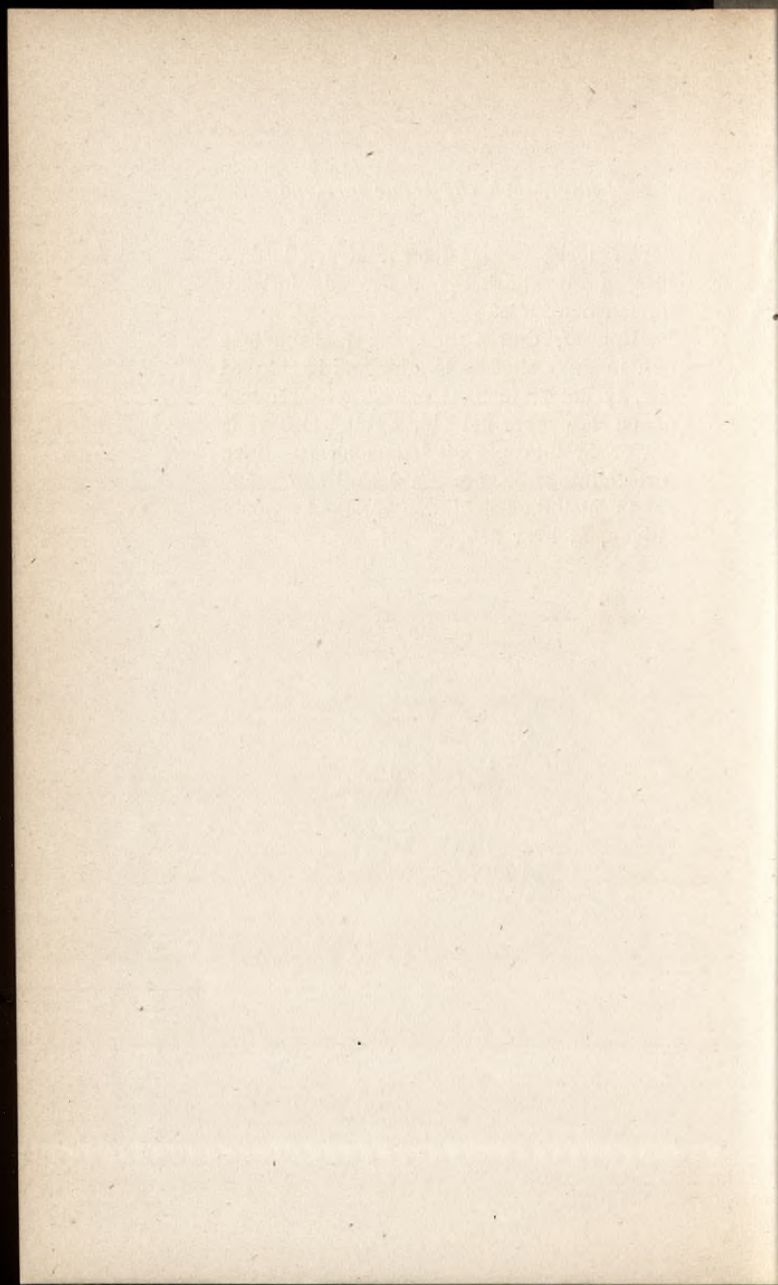
Men låt vara, att denna min förklaring af fabeln om svalan icke är hållbar, kunde man ej tänka sig förloppet sålunda: De sista flygande insekterna äro vassens mygg kanske. Derfor hålla sig svalorna längst omkring vassbänkarne. Upptäcka der under hand, att, när nu frostnätterna komma, vattnet är varmare än luften. Så komma flera graders köld, och det varmare elementet

Djurens och växternas förstånd.

börjar locka — jag lemnar åt den lärdare läsaren att utförligt fantisera sig fortsättningen och slutet.

Nog af, djuren ha både fritt omdöme och instinkt eller ärfda minnen, i likhet med oss, ty det är instinkt när barnet skrämmer af en orm som det aldrig sett. Och vi få därför besluta oss att lemna för framtiden föreställningarna om att människan skulle sakna instinkt och djuren förstånd. *Suum cuique*, åt hvar och en sitt!

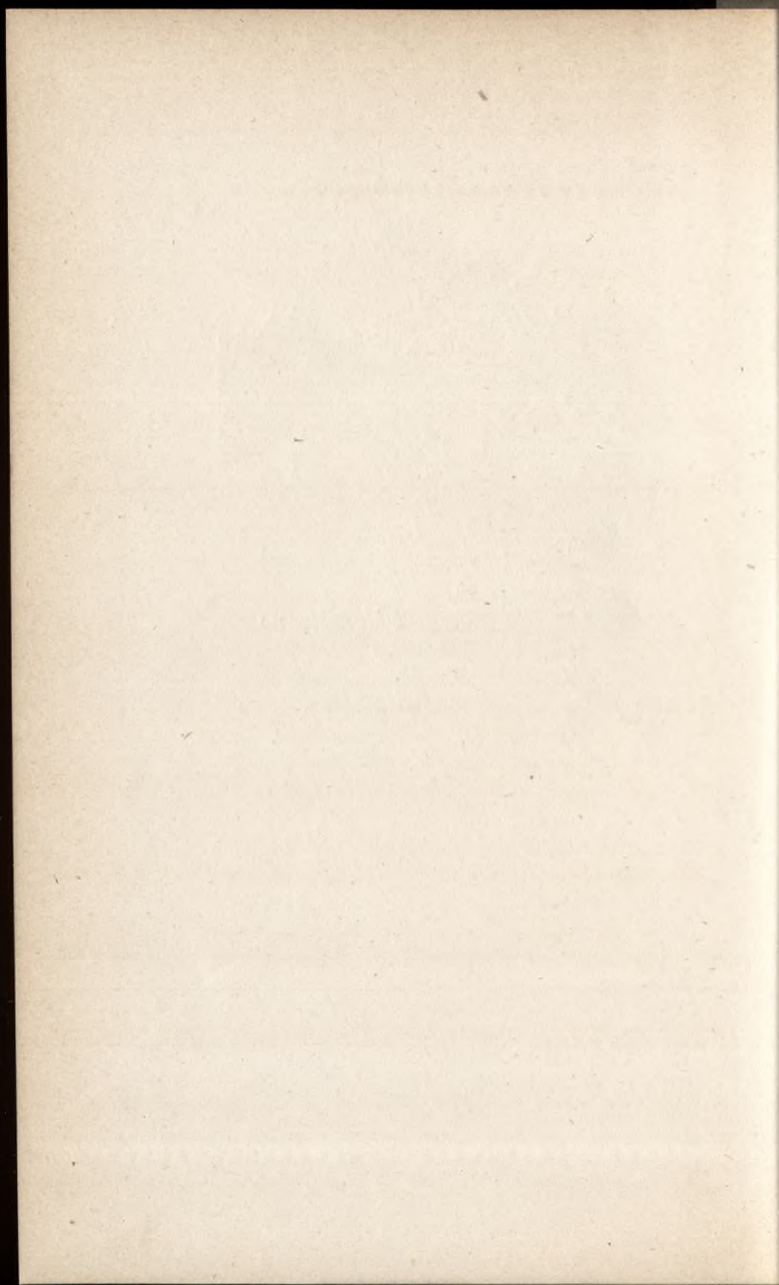

Blomstens

Semlighet.

Hvarför ha växternas blommor i allmänhet en annan färg än bladen? frågar du, frågvisse ungdom.

Jag skulle kunna svara dig på mångahanda sätt, och skulle också kunna lemna frågan obesvarad genom att svara dig så: smörblomman är gul, därför att den blifvit gul. Det vill säga: därför att smörblomman är gul, behöfver det icke finnas något särskildt praktiskt ändamål med dess gulhet!

När fanerogamerna började utveckla sina blad eller skott till blomdelar, kunde ju hända, att denna ansträngning att specialisera fortplantningsorganen medförde såsom afsigtlös biprodukt denna förändring i klorofyllen eller det bladgröna. Vi se ju lönnens bladgröna om hösten bli gult och rödt, utan att

Blomstrens hemligheter.

vilja säga om det är höstluftens högre syrsättningsförmåga, som är orsaken, eller om det finnes andra orsaker, men något ändamål i färgförändringen spåra vi ej.

Nya naturforskare, hvilka icke tro på en medveten skapare och afsigtlig skapelse, ha sina särskilda meningar om blomstrens praktfulla färger. Några säga nemligen så här: blomstren behöfva sina granna färger för att locka insekterna till befruktningsarbetet. Darwin och många efter honom anse nemligen insekternas mellankomst absolut nödvändig för vissa blomsters bilägar; och till stöd för den meningen anför Darwin, att han med ett fint metalltrådsnät skyddade en del af ett klöverland, och att derigenom det stycket icke lemnade något frö. Nu kan stundom den gode Homerus ta sig en lur midt i ingifvelsens tröttsamma arbete, och jag skulle vilja försöka att komma sanna förhållandet litet närmare, genom att sätta i tvifvel äfven den stora moderna auktoritetens bevisföring. Metallnätet spändt öfver klöverstycket hindrar ju icke alla insekters mellankomst; det hindrar icke de nitiska myrorna, icke de honingsälskande curculio-

nerna att från marken sjelf intränga i blommorna och öfverföra frömjöl från den ena individen till den andra. Alltså är metallnätets tillvaro icke bevis för att icke insekter kunnat befrukta, om ock bin, humlor och fjärilar varit utstängda. Och denna sista sommar har jag sett gurkor befruktas under glasfönster under följande omständigheter: Väderleken var kall och regnig; bänken saknade undervärme, och när blommorna slog ut, ville jag ej insläppa den råa och fuktiga luften, utan lät bänken vara stängd. Som det tillika i följd af den sena våren var missväxt på bin och humlor, ansåg jag icke vara lönt att hålla fönstret öppet för den orsaken, helst jag icke trodde på de flygande insekternas oumbärlighet för växternas befruktning. Oaktadt denna fritänkeriska genstörtighet, befruktades mina gurkor. Jag måste dock bekänna, att jag hade myror i bänken, alldeles för många till och med, men jag såg dem icke besöka blommorna. Och jag trodde icke heller på myrorna, ty en föregående sommar, då det också var stark missväxt på bin och humlor och mina gurkor blommade i juni, gick jag till skogs

Blomstrens hemligheter.

och hemtade en skäppa myror, hvilka jag släppte in i bänken. Utan att ge sig tid besöka blomstrens honingsburkar, började mina skogslöpare genast utvandra och voro snart försvunna.

Darwins metallnät synes mig därför vara en svag väfnad, som hvarken kan fånga mig som anhängare af insektsteorien eller skydda mig mot densamma. Metallnätet hindrade flygfän, men hindrade icke myror, alltså = plus minus noll.

Nu vill jag berätta en egendomlig syn jag hade i min gurkbänk från förleden sommar. Gurkan är, som bekant, monoecist, det vill säga har han- och honblomman på samma stånd. Nu råkar dock så vara i naturen, att de enköniga blomstren aldrig äro riktigt enköniga, utan att, hos gurkan nu särskildt, hanblommorna äro försedda med rudimentära pistiller, och honblommorna med rudimentära ståndare. Nu är visserligen sant, att den frambrytande honblomman genast i knoppen visar sin predestinerade fruktsamhet, och om jag också är frestad tro, att honblommans rudimentära ståndare under vissa vilkor kunna utveckla

Blomstrens hemligheter.

fortplantningsförmåga, tror jag deremot icke att en hanblomma kan ge frukt. En analogi på ett ungefär: de könlösa myrorna äro förkrympta honor, icke hanar, och dessa könlösa honor kunna undantagsvis, då drottningen till exempel slagit fel, lägga ägg. Hvarför kan jag icke få tänka mig att gurkans honblomma i svår nöd kan utveckla de rudimentära ståndarne till fortplantningsskicklighet. Detta var gissningen numro ett rörande insekternas umbärlighet hos vissa monoecister. Nu inskjuter jag min syn i gurkbänken.

Under det stängda fönstret såg jag en honblomma springa fram, kröka sig uppåt och snedt, sannolikt ej för att söka solen, ty gurkväxterna dölja gerna sina blommor under bladen, hvarför man icke brukar afbryta blad för att ge sol.

Honblomman växer sålunda dag för dag, och utan att dock synas befruktad tyckes hon söka en hanblomma, som satt högre upp. Efter några dagar ha de båda blommorna mötts i en omfamning så våldsamt, att jag icke kunde skilja dem åt. Derpå vissnar hanblomman, sedan han uppfyllt sin

Blomstrens hemligheter.

bestämmelse, uppäten af honblomman, alldeles som spindelhanen, hvilken ätes varm på bröllopsnatten af den större och starkare spindelhonan.*

Nu frågar jag mig, i stället för att svara dig, nyfikne ungdom: ha blommorna fått sin färg för att locka insekter, då insekter kunna vara öfverflödiga vid skildkönades befruktning (och klöfvern dessutom är en samkönad, som ej skulle behöfva insekter till annat än korsning)?

Skulle man ej kunna tänka sig, att metallnätet hindrat vindens tillträde, hindrat den för befruktningen skadliga fuktens utträde? Tänk hvad ett metallnät kan hindra i gruf-lampan, der det hindrar gasens antändning af lågan?

Ska vi komma öfverens om att icke svära på magistrarnes ord, icke ens om de heta Charles Darwin? Och så angripa vi frågan från en annan bog, för att se, om det fins något svar, och bli icke ledsna, om vi i stället för ett svar, som afklipper allt vidare

* Efter säkra källor och eget experiment i glasbur.

sökande, hitta på en ny fråga, många nya frågor.

Statistiken — den tyska, goda grundliga naturvetenskapsstatistiken — lärer, att det största antal fanerogamer bära gula blommor; dernäst komma de med hvita, så de röda, och sist de blå. Detta med de blå vet hvarje trädgårdsmästare, som sätter en ära i att kunna öka de blås ringa antal.

Hvarför, frågar du nu, äro de gula de flesta, och de hvita dernäst?

Härmed en mängd gissningsförslag. Om vi skulle antaga insektsteorien, så är frågan löst, ty de gula äro ljusstarkast och synas på längsta håll! Tänk bara på ängen, der ranunklerna synas en fjerdings väg! Tänk på raps- och senapsåker! Den gula färgen skulle enligt insektsteorien vara den förmånligaste för artens bestånd!

Nu förkasta vi insektsteorien och pröfva en annan. Bladgrönt öfvergår lättast (se höstlöfven) till gult och dernäst lättast till rött! Är det icke enklare! utan att derför behöfva vara sannare!

Insektsteoretikerna skola dock få litet

vatten på sin qvarn, för att de icke må varda ledsna.

Det fins i södra Europa en viss Prustrot eller Helleborus viridis, som har gröna blommor. Den blommar i januari och februari, då inga insekter äro ute, alltså inga lockande färger skulle vara nödiga. Den bryr sig inte om att pynta sig, då ingen fins att kläda sig för? Men det der är nog poesi bara, ty Bellis och Primula, som också äro ute i ogjordt väder i södra Europa, äro ganska fint utstyrda. Alltså fingo inseksteoretikerna intet! Och jag bara lekte med dem!

Och för att icke lemna dem något kvar att slå fast vid, så erinrar jag om den andra Prustroten, som växer i trädgårdar och i Danmark kallas Juleros, och hvilken jag sett blomma i norra Frankrike omkring jultiden. Den har blekröda blommor, nästan hvita, tydligen icke för att locka insekter i snödrifvan? Men, invänder jag sjelf, när den nu har nektargömmen, tolf till femton stycken i krans omkring pistillen, till hvad skola dessa tjena? Ja, icke tror jag blomman, om den också eger förstånd, går och lagar

Blomstrens hemligheter.

till honing åt ingen. Jag tror öfverhufvud icke, att blommorna äro till den grad artiga eller listiga, att de bereda honing åt bina. Möjligen äro alla nektarinrättningar endast körtlar, som afsöndra för befruktningen nödvändiga safter, analoga med mjölkkörtlarne, hvilka endast äro i verksamhet under generationsperioden. Eller äro de något annat ändå!

Helleborus viridis har gröna blommor, kanske därför att solen under blomstringsperioden icke har kraft att omvandla bladgrönan, helst växten lefvér under buskar. Märk också Lathræa Squamarias färglösa, anemiska hela habitus, som släpar fram sitt sollösa lif vid bergsrötter, och hvilken talar för försökssatsen: utan sol ingen färg. Eller blekselleriet och sparrisen, då? Äfven därför är det som skogens blommor, summariskt taget, äro hvita. Den hvita färgen hos blomstren synes vara en albinism, en stark blekning af brist på ljus. Bäst synes detta i bokskogen.

När bokarne nemligen ännu stå bara och något litet sol kan slå ner, då sticker hvitsippan först fram, sedan kommer den

Blomstrens hemligheter.

hvita harsyran, derpå den hvita myskmadran, den hvita liljekonvaljen, den hvita dufkullan och sist det hvita ekorrbäret. Men under tiden ha bokarne slagit ut. De gröna, ännu genomskinliga skärmarna, släppa sparsamt igenom ljuset, men när bladen bli läderartade och mörkret faller tjockt, då är det förbi med bokskogens flora. Efter mid-sommar och efter ekorrbäret ligger den tjocka skogsmattan brun af fjorårslöfvet och knappt ett grässtrå kan växa der mer.

I granskogen träffa vi hufvudsakligen den hvita pyrolan och den hvita linnean; och det blågula kohvetet, som kan träffas i skogen, är egentligen den soligare hagens innebyggare. Skogens lingon har hvita blom-mor som skogssmultronet, och blåbäret gröna.

Det fins åtminstone icke en gul blomma, med solens färg, i den mörka skogen. Detta hindrar icke att ängens umbellater äro hvita, ty der synes albinismen möjligen härleda sig från försvagning af det gröna, då de oljeförande fröen kanske roffa all kraft, att intet blir öfver till frambringande af lyxen: praktfull färg. Jemför den för fröen odlade vallmon, som blir blekröd, nästan hvit!

Blomstrens hemligheter.

Lika litet hindras häraf slätterblomman och vattenklöfvern, sälting och calla, att kanske af urlakning i vattensjuk mark och midt i vattnet få hvita blommor. Hviitt är svaghet, brist antingen på ljus såsom i skogen, eller brist på starka, mättade safter såsom i vattnet.

Hvarför hvit jungfru Maria Sänghalm blir hvit på dikeskanten och hvit silén i åkern det vet jag inte, lika som jag icke vet hvarför frukträdens blommor bli hvita.

Alla blommors färg blir för öfrigt hvit vid närvaro af svafvelsyrlighet, som man kan visa med att bränna svafvel under en röd ros. Men det fins äfven andra omständigheter, som reducera ner en starkare färg till hvitt. Lättast sker detta med de blå blommorna. Blåsippan står ju sjelf och hvitnar på egen hand, och den som odlat blå aqvilejor får stundom se sig ega hvita. Detta skulle utvisa, att den blå färgen är den sist tillkomna i utvecklingskedjan, då den ännu icke hunnit fixera sig, och den gula färgens öfverlägsna hållbarhet talar för dess plats såsom förstkommande i kedjan. Låtom oss dissekera opp en serie af den blå aqvilejans knoppar. Den yngsta visar

Blomstrens hemligheter.

ännu det bladgröna, ehuru blekt, emedan det saknade sol inne i knoppen; tag nu en äldre knopp, och det gröna drar i gult, men orent; en tredje och det gula är blekt hvitt; i en fjerde ser man rosa-färgen, som skulle i kedjan vara rödt, en femte ger redan violett, och i en sjette är rödblått tills blomman sitter der cyanblå. Detta blå är nu icke fixare, än att det vid en förändring i markens beskaffenhet, eller en luftens omvandling till ozon, om det nu fins ozon, eller bemängning med ammoniak vid regn, salpetersyrighet vid åskväder o. s. v., skiftar. Ibland tillbaka till rosa (rödt) eller rent hvitt.

När nu sådana skiftningar icke försiggå med de gula blommorna, och de röda heller aldrig gå ner i blått, har man ju liksom litet rätt att antaga utvecklingsskalan vara denna: grönt; gult; orange; rödt; violett och blått; eller uppstaldt i en kedjeräkning, der den efterföljande termen alltid skall innehålla en af den föregåendes faktorer:

Grönt = *Gult*

Gult = Orange (*Gult* och *rödt*)

Blomstrens hemligheter.

Rödt = Violet (Rödt och *blått*)

Blått = Blått.

Anmärkningsvärdt är, att härvidlag färgerna gå i samma ordning som prismats, om man nemligen börjar kedjan med rödt och går baklänges.

Hvarför så är? Det är blommornas hemlighet, som de ha tillsammans med solen och regnbågen!

Sir John Lubbock, min okände välgörare vid dessa små fantasier, har i sitt stora arbete om bin och getingar gifvit vinkar om urval och dylikt, men jag tror att blommornas färger regeras af samma lagar som ljusets, af hvilket de förra äro afhängiga. Och spektrum är icke en skala utan en cirkel, så att jag må börja hvar jag vill på cirkelns pereferi, så får jag alltid samma ordning. Och hvar helst färger i naturen ligga efter hvarandra, följa de prismats lagar, hvilket landskapsmålaren vet då han skall måla en solnedgång. Spektrums färger förete endast ljuset i aftagande styrkegrader åt båda sidorna från gult, det starkaste som ligger i midten. Prismats färger börja med

Blomstrens hemligheter.

rödt och slutar med violett, därför att öfvergången mellan blått, den näst sista i skalan, och rödt den första, är violett. De som sålunda vänta en färg efter violett ytterst i regnbågen, och som de trott sig förnimma i det fotograferade spektrum, vänta troligen förgäfvos, såvida de icke vänta på rödblått eller blårödt! eller svart! Lavendelgrått, säger Helmholtz.

När man nu ser huru blommornas färger, oafsedt insektsteorien, utvecklats sig från det ljusstarkaste gula, solens egen färg, genom det ljussvagare rödt ner till det mörka blått, skulle man ju kunna fråga sig för ro skull: hvad ligger bakom detta? Har solen mistat något af sin styrka sedan trias- och jura-perioden, då angiospermernas lysande legioner höllo sitt intåg i skapelsen, efter som utvecklingen i färg går från ljus till mörker? Har sagan om solens slocknande här någon grund? Och — vandra vi mot mörkret?

Skola alla ranunkler, rosor och nejlikor en gång bli blå? Eller skola vi få ha kvar våra röda rosor, fastän några blifvit blå, såsom vi ha apor ännu, fastän människan fins. Sannolikt! Men om de slutligen skola

Blomstrens hemligheter.

bli svarta är icke säkert. Svart hos blomstren kan uppstå af andra färger än blått. Den röda rosen kan bli så mörkt röd, att den går i svart utan att dra i blått. Bondbönan har rent svarta fläckar på vit grund och dess vilda släkting vildvickern har blå eller violetta blommor.

Den cyanblå blåklinten blir ännu mera blå genom odling och dess foderfjäll ha fått rent svarta kanter. Detta talar för mörkrets annalkande!

Skall då utvecklingens gång skrida från ljus till mörker samtidigt med att växterna vandra uppåt mot fullkomning!

Hvad är då utveckling, och hvad är fullkomning? Vägen från det enkla och likartade till det sammansatta och olikartade, säger evolutionsteoretikern! Derfor stå de läppblomstrige och sammansatta sist i växternas skapelsekedja, emedan de äro de mest sammansatta; men stå de därför högst i fullkomning? Är prestkragen fullkomligare än rosen? Hvad vill det säga? Är den skickligare att uthärda kampen för tillvaron än rosen? — Intet svar!

Kanske utveckling endast är rörelse,

Blomstrens hemligheter.

framåt eller bakåt, likgiltig förändring! Och naturlagarna endast subjektiva förnimmelser af våra ordningsälskande hjernor, som vilja spåra ett ändamål öfverallt.

Om vi se till huruvida fanerogamernas historiska utveckling sammanfaller med blomfärgernas, skönja vi verkligen ett ungefär af ordning och öfverensstämmelse, men så fullt af undantag!

Redan under stenkolstiden börja fanerogamerna utveckla sig från ormbunkarna, säger Hæckel, ord för ord. Första gruppen kallas kalkblomstriga och hafva ej foder och krona skilda. Hit höra björk, al, pil, poppel, bok, ek och nässelartade; vidare humle, fikon, mullbär och räfmjölksarter: alla verkligen med gröna eller ofärgade blommor. Andra gruppen, eller krittidens med hithörande: stjernblomstrige: kruciferer (kål, senap o. s. v.), ranunkler, näckrosor; alla gula! Vidare umbellaterna och rosblomstriga med hvita eller röda blommor. Men äfven violetta, såsom malvor och geranier uppträda nu, och till min förtviflan det blå linet, blå stormhatten, blå riddar-spurren, blå aklejan och blå polygala. Tredje

Blomstrens hemligheter.

gruppen, tertiärperiodens, och kvartär som ännu pågår: klockblomstrige, läppblomstrige och sammansatta. Här uppträda verkligen de blå första gången i stor skala, men också alla de andra färgerna. Fins det nu något system i denna galenskap? Ja, litet och negativt, i så måtto att gult och blått saknas i första gruppen; att blått saknas (med undantag) i andra gruppen, och att rent blått först uppträder i förkrossande mängd i sista gruppen! såsom veronicor, blåklint, blå gentiana, blålockorna, cikorian, förgät-mig-*ej*, mynrtorna, lavendeln, rosmarinen, vinca, kronärtskocken.

Hade nu icke det välsignade linet och de harmliga riddarsporren, stormhatten, aklejan och polygalan kommit emellan bara, så hade det gått väl med mitt system, men nu brast det. Och det hjälper *ej* att jag tar tredje klassens öfverväldigande blå majoritet till hjälp. Jag skulle visserligen kunna advocera bort aklejans, polygalans och linets blå färg såsom varande mindre väl fixerade (och polygalan blir ofta rödblå, aklejan hvit och rosa), men då strandar jag på den etterblåaste af alla blå eller stormhatten! Men

innan jag lägger mig, gör jag ett försök till — ett lamt! Först stryker jag den lilla polygalan såsom odeciderad och så tar jag de fyra odlade, linet inbegripet och skyller på odlingen. Det hjälper mig något! Det vilda linet har nemligen hvita blommor! Den vilda riddarsporren har violettblå blommor; aklejan har stundom hvita och rosa; och en art stormhatt har i södra Europa gula blommor! Bevisningen är svag, det erkännes, och jag måste försöka ännu en annan och starkare.

Derför att de *familjer*, under hvilka dessa oregerliga blå höra, redan uppträdde under krittiden, *behöfva* icke de nämnda *släktena* ha varit till under samma period!

Det är ett godt bevis, fastän det är negativt!

Och med detsamma kan jag jäfva en liten förfärlig bakanmärkning, som jag gömt på, för att icke förstöra effekten af mitt system. Det fins ju nemligen redan under sekundärtiden en lägre grupp, kallad monokotyledoner, till hvilka gräsen med dess gröna blommor höra. Tyvärr höra äfven dit de blå scillorna, hyacintherna och orchi-

Blomstrens hemligheter.

deerna. När jag nyss anfagit att alla kvarvarande af hvarje grupp utvecklats sig inom sig sjelfständigt, hvilket ju är nästan klart, så är dermed faran öfver. Och för färgernas utveckling i den ordning jag angifvit, talade ju mitt embryologiska försök med aklejans knoppar, hvilka för mig spelade samma rol som de lärde fysiologernas embryoner på olika utvecklingsstadier, hvilka visat menniskans härledning.

Vackrast kan man se sakens gång illustrerad i ett svart mullbärsträd när det står i frukt. Det är en ljuflig syn som man aldrig glömmer, helst man första gången, som hände mig, får trädet stående mot fjerran snöalper som fond.

Mellan de präktiga lindliknande löfven sitta bären i alla prismats färger. Från grönt genom gröngult, vaxgult, laxgult, hallonrött, körsbärsrött, svartblått. Göres oss mera vittne behof? Så är det, hvarför? Det veta vi inte och det ha vi inte med att göra!

* * *

Blomstrens hemligheter.

På 1700-talet föddes en stor poet, som egnade sig åt naturvetenskaperna. Med poet menar jag en herre, som har fantasi, det är förmåga att kombinera företeelser, se sammanhang, ordna och gallra. Så kan till exempel en målare skåda figurer i sågspånen, som är strödd på bodgolf, eller genom att godtyckligt sammanbinda de och de punkterna se figurer der inga finnas, eller blott möjligheter till dem finnas. Det är så som Linné kunde under sina tjugofyra klasser inordna alla världens växter, och han kunde sitta hemma i Upsala och svära på, att hvarhelst en ny växt påfunnes, skulle den vara nödsakad krypa in i någon af hans klasser.

Det var storartadt, och hur han bar sig åt att dikta dessa klasser, det veta vi inte, och kanske inte han visste det heller, lika litet som naturmatematikern vet hur hans hufvud löser problem som fordra andra gradens equationer.

Linnés system var emellertid inte vackert och inte korrekt. Det är inte vackert att få bara en svensk växt under en klass, såsom

fallet blef med den sjunde, dit dufkullan kom, och jag icke räknar hästkastanjen som svensk. Men systemet befans godt en tid, ehuru jag må bekänna, att när jag begagnade det i min ungdom, såsom adresskalender, det i många fall icke var tillfyllestgörande, emedan det aldrig gaf full visshet. Ståndare och pistiller voro så ofta felslagna, och vi pojkar vågade aldrig bestämma en växt efter Hartmans flora, om inte vi kände den förut, eller fingo fråga magistern. Så att vi ofta i årtal gingo med falska namn på våra växter.

Men Linné kunde, som sagdt, se der andra intet sågo, och sålunda siade han en gång ett sammanhang mellan växternas färger och smak!

Den hvita menas ange sötma såsom hos hvita vinbär, plummon; den röda syra såsom hos röda vinbär, berberis; den gröna »råagtighet», såsom blad och omogna frukter; den bleka är osmakelig (utan smak), sallat och sparris(?); den gula besk, såsom hos svalört, renfana, aloë, gentiana, malört och maskrosor; den svarta, obehaglig och misstänkt,

såsom hos paddbär, solanum, häggbär; äfven så den mörkaktige (color luridus), då örten tillika är stinkande, är den giftig och gör folk galne, såsom belladonna, bolmört, spikklubba.

Detta ser ju icke så opåtagligt ut, men kunde lätt ge anledning till beskyllningar för mystik, hvilka äro mycket lifsfarliga i våra dagar, då allting anses vara förklaradt och alla frågor lösta.

För att söka utröna huruvida nu en hemlig förbindelse mellan ett föremåls färg och smak kan ega rum, så måste vi tänka efter hvad smaksinnet är för någon ting.

Tungan och gommens slemhinna äro icke utvecklade ur *tarmbladet* utan ur *hudbladet*. Tungan har därför icke med matrörets egenliga funktioner att göra, utan synes vara en muskel, afsedd att tjena som pinnen, hvarmed stalldrängen omrör och blandar gröpet; och derjemte såsom en vigtig hjälp vid sväljningen. Hos reptilerna, som tugga, är tungan därför ganska mjuk, men hos foglar och fiskar, som sluka, är den hornklädd. Huruvida tungan är sätet för smaken, eller om

Blomstrens hemligheter.

smak öfverhufvud finnes, är ganska om-
tvistadt. Fasta kroppar gifva ingen smak-
förmimelse förrän de bli flytande och icke
alltid då. Derför kan man icke skilja socker
från salt, om båda ämnena torra läggas på
tungan, och icke heller flytande kunna de
särskiljas förrän de tryckas mot gommen.

Lukt- och smakförmimelser förvexlas
mycket ofta, och hvad som luktar godt anses
ofta med orätt smaka godt. Vanilj till
exempel har en besk smak, adstringerande,
men en skön lukt. Den som äter vanilj-
glace får derför aldrig vaniljsmak, emedan
endast den flygtiga oljan är närvarande och
ej de beska fibrerna. Derför smakar vanilj-
glace ingenting när man har snufva, eller
smakar som att sticka ut tungan genom
fönstret. Och den fine vinprofvaren, som
tror sig kunna smaka ut vinets beskaffenhet,
är delvis offer för en villfarelse. Bouquet'en,
han kallar, vidrör endast luktsinnet, men
halten af garfsyra verkar sammandragande
på tungans papiller, och tungan tjenstgör
härvidlag endast som ett känselorgan. Osan-
nolikt är icke, att en vinprofvare skulle i

nödfall kunna utbilda sina fingerspetsar till så hög grad af känslighet att han kunde med dem skilja beskt, salt och surt. Ty vi veta ju huru trollkarlen, genom att slipa fingerändarna på pimpsten och sedan med salpetersyra fräta bort underhuden, kan erhålla så stor känslighet, att han med fingren *känner* hvad kort han har under händerna. Känner det färgtrycktas form!

Men i smakfunktionen finnes äfven ett annat moment, som är afgörande vid en maträtts finare eller gröfre *smak*. Det är föremålets konsistens!

En gåslefverpastej smakar icke lika godt om den är groft hackad som när den är fint söndermalen; den *smakar* icke tungan. En likör, om aldrig så god, smakar ej så godt om den ej har tillräckligt tjock konsistens. Hvaraf synes att smaksinnet ursprungligen, och ännu i väsentlig mån, är ett känselsinne.

Om vi nu skulle uppställa den försöksatsen, att sinnena endast äro känselsinnen så: att vi med känseln uppfatta fasta kroppars täthet o. s. v.; med smaken fasta och

flytande kroppars konsistens i högre grad; med lukten ång- och gasformiga kroppars; med hörseln luftens rörelser, och med synen eternas rörelser, så ha vi fått sinnena ensartade till sin natur och endast kvantitativt åtskilda. Hvaraf framginge rimligheten i att antaga synen såsom en sublimerad, förfinad känsselförmåga, och hvilken sålunda skulle kunna tänkas stå i korrespondens med den lägre graden känsel som kallas smaken.

Ett litet exempel på huru synen kan öfva inflytande på smaken må tala för min hypotes innan vi gå vidare. Den som i sin ungdom endast ätit gula meloner, och för hvilken melonnjutning ingått intimt förbund med en skönt gul melonfärg, skall troligen i likhet med mig finna litet eller intet behag i att nu på äldre dagar äta grön melon, oaktadt den senare verkligen lär ega en finare smak (lukt) än den gula. Jag kan helt enkelt icke äta grön melon, så konservativ och så beroende af synen är min smak.

Den som haft den gemena vanan att dricka grön absinth skall med vämjelse föra en vit till sina läppar. Detta hände mig i

Schweiz, der jag brukade »à six heures moins un absinthe» hvila mina nerver vid en dylik glädjebingare. En dag serverar man mig en hvit sådan vara, som jag skickade tillbaka såsom afskyvärd, med anhållan om en grön. Kyparen svarar, att det icke fins någon grön hemma. Värden kommer tillstädes och förklarar att varan var densamma, men att han kunde färga den utan att ändra smaken, om jag absolut höll på den gröna färgen. Ja, han fick färga den, och den smakade förträffligt!

Alltså är smaksinnet (luktsinnet) under vissa förutsättningar afhängigt af synsinnet.

Att andra sinnen kunna ega korrespondens, det känna vi. Målaren talar om »ton» (färgton) och musikern om »tonmålning». När man hör ett musikstycke, ser man gerna någonting, och när man ser en tafla, hör man åtskilligt, såsom vindens sus och aftonklockornas klang.

Under min vistelse i Tyskland träffade jag en herre, som uppgafs vara vansinnig. Hans sjukdom skulle bestå i att syn- och hörselsinnena roade sig med att vikariera för hvarandra, så att mannen, som var en

musiker, ville i färg öfversätta hvad han spelade. När jag tröstade honom med att detta fenomen icke var så förfärande, efter som redan för tjugo år sedan en tysk professor skrifvit en lärd bok om saken, och Dietrichson i första upplagan af Det skönas värld, efter professorn, återgifvit färgharmonier med musiknoter, kände han sig lugnare, helst professorn icke var någon annan än den berömde Helmholtz sjelf.

Alltså — en inbördes suppleering af sinena kan ju tänkas, och att smak och färg kunna stå i ett visst sammanhang är ju icke orimligt. Är det en slump att det gula ölet är beskt, den hvita champagnen och de ljusa muscatvinerna söta, det röda vinet surt? Kanske, ty den gula maderan är icke beskt, det hvita Rhenvinet icke sött, och det röda portvinet icke surt! Låt vara att dessa viner äro jästa konstprodukter; i naturligt tillstånd, det vill säga sådana de förefinnas oförarbetade af menskohand i medveten afsigt, der är gentianan och humlen gul, sockret ljust och lingonet surt!

Fins det något sammanhang eller fins det inte? Jag kan icke svara på den saken!

Blomstrens hemligheter.

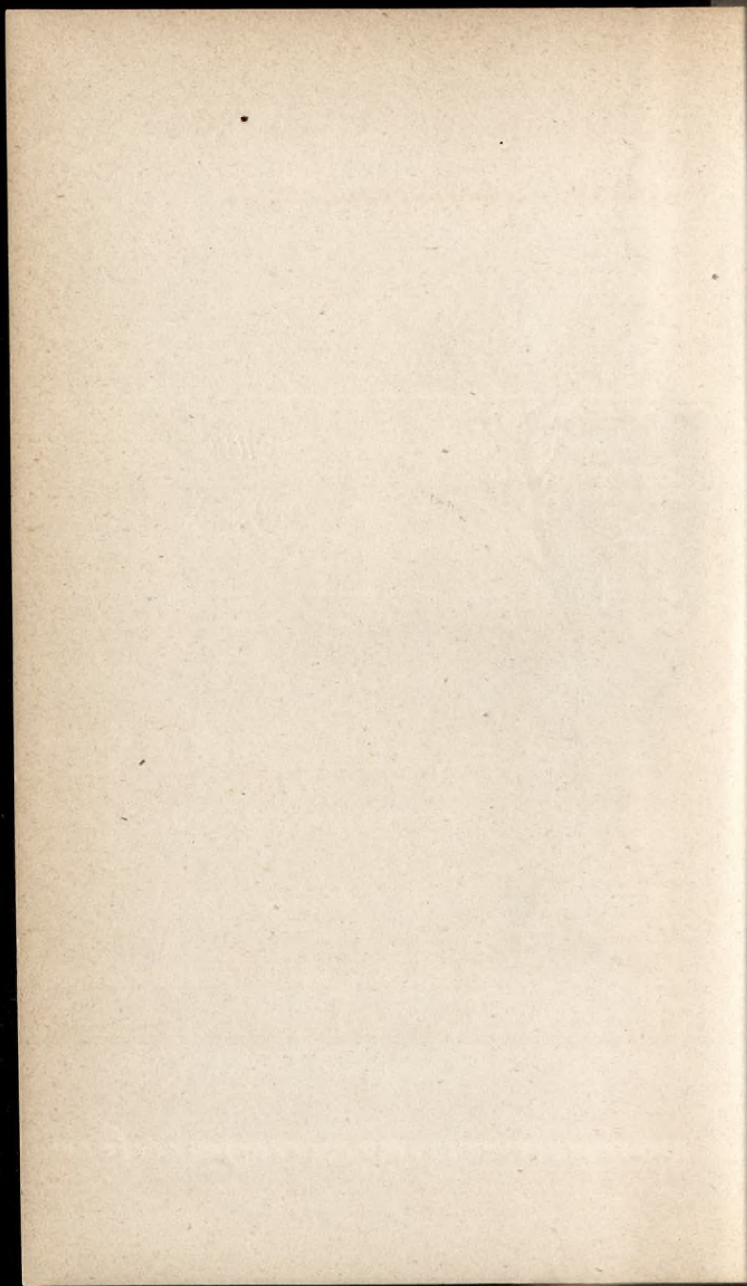
Undersök du, och kanske blomstren skola
röja för dig sina hemligheter!

(För att få framställningen fattlig för olärda,
har jag måst förenkla det invecklade problemet
som här behandlas, men måste därför låta den
lärd veta, att jag känner F. Hildebrands *Farben
der Blüthen und Verbreitungsmittel der Pflanzen*,
Darwins arbete om Orchideerna och åtskillige
andra onämnda.)

Min
trädgård.

Min trädgård, som inte alls är min, är i alla fall en mycket liten inrättning, såsom en husbehofsträdgård skall vara, när man icke vill ha en trädgårdsmästare. Med aderton långa steg tar jag honom på längden och med lika många på bredden, så att han väl kan hålla en yta af $\frac{1}{30}$ hektar eller $\frac{1}{15}$ tunnland. Naturen och de höga hyrorna ha varit särdeles ogünstiga i valet af plats och jordmån åt min trädgård, men så har jag varit desto listigare i kampen mot de förenade fienderna. Den ligger nämligen i Stockholms skärgård på en bergknalle, utsatt för alla vindar utom den varma sydliga. Nordanvinden från Jungfrufjärden sopar rakt in, om den också kan ta en rundtörn i stugknutarna, och den lär

Min trädgård.

vräka in all snö, som icke går åt nordligare, men det har jag aldrig sett, ty jag såg aldrig ön om vintern. Jordmånen är sandblandadt stengrus med litet mossmylla, och som jorden nyligen låg i gräsvall, finnes der ett öfverflöd af qvickrot. Qvickroten kunde jag väl ta döden på, men jag har också grannar, en som är gårdsegare, en som är arrendator, men båda drifva en storartad tistelodling på ömse sidor om mig, och hvilken vind som än blåser, så har jag tistelfröna hos mig. Men mina grannar hålla också höns, hvilkas tuppar stämma slagsmöten inne i min trädgård, och de ha också en hund, som går på jordgubbar, men inte på sjöfogel, en otäck racka, som inte äter fisk, men står för röda vinbär. De ha barn också, grannarna, men det är nu något särskildt med barn och dem kan man muta, om man ock inte kan dressera dem. Men de ha båtsmän också, om lördagsaftnarna, och de äro omutliga!

Emellertid, när nu mars månad kommer med lite sol på Stockholms gator och innanfönster, så köper jag af min kryddkrämare några låga tvällador eller dylika

Min trädgård.

och af närmsta trädgårdsmästare några kappar jord. Och i lådorna sår jag mina plantor till sommaren, ty min trädgård har äfven den olägenheten att ligga en sjömil från trädgårdsmästare, och jag skulle få ge ett kungarike för en häst, som inte fins derute, den för drifbänkar oundgängliga hästen!

Men jag sår bara det allra nödvändigaste; och dit räknar jag sallat, blomkål, socker-
toppskål. I särskilda små krukor lägger jag melon- och gurkkärnor, ty de flyttas endast med stor tidsspillan utan jordklump.

Af blomsterafdelningen befattar jag mig endast med löfkojor och reseda, då de andra lätt sås på platsen och der trifvas bäst.

Om nu stadssolen är mycket ifrig, ränna mina plantor i luften och luta sig åt fönstret. Då tår jag upp dem, klipper af pålrotten och sätter ner dem ända till hjertbladen, hvarpå de skjuta igen, men nu mera solida än förut.

Och när jag så flyttar ut i början af maj, har jag mina skyddslingar inpackade i särskildt inrättade lårar, hvilket är be-

Min trädgård.

svärligt och lite dyrt, men inte så besvärligt som att ro två sjömil och icke så dumt som att köpa en häst, der inga körvägar finnas.

När jag så kommer ut stå mina narcisser, tulpaner och saffransblommor i flor, men det är för tidigt att plantera än, och plantorna måste afhärdas. Då ställer jag mina lådor i ett torrt dike och lägger ett urtaget innanfönster på dem.

Innanfönstren äro nu min stora uppfinning och med dem gör jag underverk.

Sedan jag sett om mina höstplanteringar af fruktträd, bärbuskar, syrener och jasminer, går jag till verket med frösådden. Persilja har jag under granris stående från i fjor, men jag måste så ny till eftersommaren och nästa år. Nu äro persilja och dill mycket tröga växter, och derfor stöper jag fröet i vatten och några droppar saltsyra, hvaraf jag vinner ändå till fjorton dagar, då dessa sengångare eljes kunna ligga sex veckor i jorden. När jag skall så, går jag först upp till lagården bakom en knut, der ingen ser mig, och hemtar stora vattenkannan full med *purin*, som det

Min trädgård.

heter på franska och dermed vattnar jag min säng; derofvanpå sår jag. Rädisor, persilja och spenat sår jag tjockt, emedan de många bladen ge den erforderliga skuggan att hålla fukt. Sedan sållar jag jord öfver fröna. På rädisorna plattar jag, emedan de i lös jord växa i krokiga vinklar, och lägga sig i krumbugter. Spenaten trampar jag ner. För att nu icke foglarne under himmelen skola komma och äta det upp och hundarne och hönsen på marken icke skola krasa det upp, lägger jag afskadt granris ofvanpå, men väl afraskadt, ty barren skräpa och göra mögel.

Denna purinvattning är bruklig i Tyskland och gör en stor effekt, emedan groningsprocessen under rik tillgång på näring ger en särdeles skön växt.

Salladen sår jag i rader och glest, dillen lägger jag helst i källandet, emedan den derstädes billigast får den skugga och den fukt, som den älskar. Sådd enbar ränner den i luften och blir klen.

Nu sätter jag potatisen, som redan fjorton dagar legat i ljust rum att gro. Det är en ledsam och svår sak att få tidig

Min trädgård.

potatis utan bänk. För den som icke behöfver se på myckenheten är det bäst att lägga potatisen grundt; den ger då visserligen icke mycken frukt i en torr sommar, men den gror desto hastigare. Utländare ha anbefalt otåligen potatisodlare att sätta frukten om hösten, men då ganska djupt, och öfver jordytan bör läggas ett lager stallströ. Har den skjutit upp redan samma höst, lär den fortsätta växa på roten under snön och skall kunna skördas tidigt på våren.

Nu har jag skyfflat jordgubbslandet, som varit lindrigt betäckt med löf, och krafsat i sparrissängarne, gräft rabatterna och lagt ner hvarjehanda blomfrö, så att jag kan skrida till bänkläggningen åt gurkorna. Till den ändan gräfver jag en grop af fyra innanfönsters storlek, hvilket icke är mer än tre och en half alnars längd med en och en half alnars bredd, då bondstugans fönster äro mycket små. Sedan spikar jag en ram af fyra bräder; och i gropen lägger jag halmboss, höfrö, löf, granris och lagårdsströ, slår ett par ämbar hett vatten öfver alltsammans och fyller torr, sållad

Min trädgård.

mulljord på. Det är bänken, som jag sätter mina sex gurkplantor i, och den är icke så dålig, ty på den lilla fläcken af ett matbords storlek skördade jag gurkor ifrån juli månad till hösten, och i sådan mängd, att det räckte åt mitt hus och urinvånarnes och deras vänners, och det ändå blef öfver till insaltning, allt sammanlagdt motsvarande en half tunna.

Med melonen, det blef bara en, förfor jag annorlunda. Som den fordrar undervärme satte jag icke ut den, utan dref den i en väldigt stor blomkruka inne i stugan, vattnade den med varmt vatten och flyttade den från ett söderfönster till ett vesterfönster, så att den hade sol hela dagen. Men sommaren var kall, med ringa sol, och den femtonde september hade frukten endast nått storleken af en knuten näfve. Sak-kunnige påstå, att den skulle ha drifvit bättre i en liten kruka, der jordklumpen kunde genomvärmes.

När nu allting har vuxit upp och står i flor, måste äfven den partiske betraktaren erkänna, att jordens gifvande förmåga är outtömlig, om man endast vet begagna den.

Min trädgård.

På denna fläck, stor som en stor restaurations-sal eller en torparens potatistäppa, långt ute i skären, finnes samlat allt af det bästa det mellersta Sverige kan framalstra. Utom grönsakerna från sparris till engelsk blomkål och kronärtskockor växa här de ädlaste frukter från jordgubbar till bigaråer, reine-claude, Hawthornden-äpplen och de berömda Louisebonne-päronen, och som underverket visas två vinstockar spalierade på stugans södra vägg.

De härdiga äppelträden äro högstammiga, men de fina sorterna i dvärgform, hvilket gör alla hjälpmedel lätt tillgängliga vid skötseln. Jag hade sålunda satt mina dvärgar på våren i en rabatt. När de blommade och det hotade bli regnigt och kallt, skyddade jag dem med tak af bastmattor, så att de voro oberoende af den oblida väderleken. De satte frukt; men sommaren blef kall och det blåste nordanvind. Som jag sågat pålrötterna, hade en massa sugrötter skjutit fram, hvilka underlätta flytning, och när jag nu slog in de små träden i stora krukor, fortsatte de att växa inne i rummet, fastän frukterna hängde halfvuxna

Min trädgård.

på dem, när de flyttades in. Blef det nu solskensdagar, flyttade jag ut krukorna och stälde dem mot stugans södra vägg.

Kriget mot nordanvinden förde jag eljes med bastmattor, som på käppar stöttades upp bakom kronärtskockorna till exempel, hvilka deraf funno sig synnerligen väl. Och jag har senare på Lido utanför Venedig sett vinet ute på flack mark skyddas med ris-hag mot den allt genomträngande Borra'n. Metoden är för öfrigt mycket i bruk i Kina, der världens första trädgårdsmästare bo, och af hvilka japanerna lärt sin hortikultur liksom så mycket annat.

Kampen mot den magra stenören förer jag likaså på kinesiskt sätt med purinkannen. Med flytande näring växer allt öfverallt, och min blomkål var färdig i juli på öppen mark och så fin, att den var värdig ett bättre öde än att ätas i lön ute bland autoktoner, som icke ville ta den i mun, medan de deremot åto gurkan med skal.

Striden mot qvickroten kan endast föras på ett sätt: med uthållig aldrig tröttnande vaksamhet och arbete, och segern är ändock

Min trädgård.

ganska oviss. Den tiraljerar under jorden, sticker upp en blänkare här, der man minst väntar den, och när man jagat honom från post till post, forskansar han sig inne i en jordgubbstufva eller midt i tjocka persiljan och der är han oåtkomlig. Han är värre än binnikemasken: rycker man af denne bit för bit så lefver han ända till hufvudet är med, men qvickroten har intet hufvud. Bästa medlet mot qvickrot är dock det, att man gräfver sina land sjelf, likasom ock sjelf är bästa dräng vid all trädgårdsskötsel. En vår tog jag en dräng till att gräfvä min jord. Det var en flink man och han var färdig med alltsammans på en dag. Men när jag skulle så, märkte jag att mannen endast vändt om grästorfvorna. Derpå anställde jag en piga, som skulle göra det bättre. Men hon tillbragte åter en dag på att vända tufvorna rätt. Sedan dess gräfver jag alltid sjelf. Man brukar äfven släppa barn in i trädgården för att mot en måttlig penning rensa ogräs. Detta är också mycket oriktigt, ty de lemna de bästa bitarna kvar i jorden, hvilket befordrar ogräsets växtlighet i hög grad. Grundregel:

Min trädgård.

odla icke mer jord än du kan sköta sjelf!
Non multa sed multum = litet men godt.

När man nu öfvervunnit alla dessa plågor har man den sjunde och värsta kvar, som heter legio: det är insekterna och krypen. Daggmasken, som går och fnallar ner de små plantorna i jorden; den osynlige, som biter af gurkplantorna under jordbrynet; jordlopporna, som anfalla kålplantorna och qväfva dem i lindan; krusbärsmasken, som far fram som de egyptiska gräshopporna, och sist, men värst kanske, kålmaskarne.

Mot hvar och en af dessa finnas recept i trädgårdsböckerna, och hvarje nummer af gartnertidningarne komma med nya bidrag, alla mer eller mindre verksamma. Af erfarenhet tror jag mig dock ha kommit till det resultat, att kraftiga plantor lemna bästa motståndskraften, hvilken ökas genom riklig näring och vatten. Så visade det sig åtminstone med kålen när jordlopporna kommo. De svaga plantorna anföllos strax och gingo under, de kraftiga stodo sig godt; och icke ens i karbolvatten indränkt mossjord kunde afskrämma krypet.

En förtviflans strid är den mot kål-

Min trädgård.

maskarne. Jag plockade äggen, som läggas på bladens undersida af den hvita fjärilen Epeïra, tre gånger om dagen, och ändock fick jag senare plocka maskar (larver) sex gånger om dagen, utan att lyckas skydda två dussin blomkålshufvuden mot förstörelsen.

Det är med kålmaskarne som med synden; man plockar och plockar och den sitter der ändå, tills man slutligen tröttnar, finner sig i sitt öde och tänker: det ska väl så vara, efter det så är!

Detta är min sommarträdgård, sådan jag såg den sist för fem år sedan; huru den nu ser ut vet jag inte och får väl aldrig veta mer, sedan jag skrifvit Hemsöborna och Skärkarlslif!

Men jag har en vinterträdgård också, som jag kan, liksom den vise, föra med mig öfver allt, och i den har jag också infört några nyheter, som väl icke kunna kallas onödiga.

Hvar och en som köpt krukväxter hos blomsterhandlaren har märkt huru fort de blomma ut, huru de sedan stå aftacklade och skräpa fram sitt dåliga lif till nästa år.

Min trädgård.

Orsaken till denna sorgliga omständighet ligger deri, att dessa växter äro födda och uppfödda i växthus med fullt öfverljus, ren luft, utan damm, tobaksrök och förbränningsprodukter af lampor och ljus. De ha således svårt att afpassa sig för boningsrummet, och för att åstadkomma sådana för rummet anpassade krukväxter, drar jag upp dem i rummet ända ifrån fröet. Dermed har jag det stora nöjet att se hur det växer och förkofras, hvilket är roligare än se hur en köpt blomma går baklänges till tvinsot och dör!

I början af augusti lägger jag frön af löfkoja, reseda, balsamin och pensé i små krukor, som jag ställer i sydligt fönster. På fjorton dagar ha fröna grott i en jordblandning af mullvadshög, löfjord, skrifsand och stött träkol. Men plantorna skjuta upp häftigt och luta sig mot fönstret. Då skolar jag om dem, binder dem vid stickor och vänder dem tidt och ofta så att de bli raka. Efter sex veckors tid från omskolningen har jag en half fot höga, kraftiga plantor, som icke vidare behöfva stöd och som äro afpassade för vinterrummet. Jag behåller se-

Min trädgård.

dan de små krukorna för jordvärmens skull, och vattnar med blomstergödning. På detta sätt har jag blommor till nyåret och har ändå haft nöjet se huru växtligheten fortfar under den sorgliga hösten, då eljes allting går till hvila och död.

Så har jag ställt det med min vinterträdgård, och med den är jag mest nöjd kanske därför att den är min!

